HITLERS
Derde Rijk

Nummer 23

Alle verschrikkelijke geheimen onthuld

Hitler en Mussolini
Collega-dictators

De Olympische Spelen
Berlijn 1936

Junkers Ju 88
Veelzijdig gevechtstoestel

Arthur Seyss-Inquart
Wrede heerser over Nederland

Invasie in Europa
Geallieerde landingen
in Normandië

HITLERS Derde Rijk

Deel 23 Inhoud

Geheim Hitler-archief 127 t/m 132
Hitler en Mussolini

In het Derde Rijk 137 t/m 142
Berlijn Olympische Spelen

Nazi Verschrikkingen 123 t/m 130
Aanslag op Polen

Hitlers Handlangers 87 t/m 90
Arthur Seys-Inquart; Paard van Troje

Hitlers Veldslagen 175 t/m 182
D-DAY; Een catastrofe voor de As

Hitlers Oorlogsapparaat 149 t/m 156
Junkers JU 88; Schnellbomber

Nazi-Symbolen 91 t/m 94
Partij-kunst

A tot Z van het Derde Rijk 89 t/m 96
Pétain (Henri) Philippe - Quisling, Vidkun

Fotoverantwoording:

Geheim Hitler-archief 127-132: Aerospace Publishing. **In het Derde Rijk 137-142:** Aerospace. **Nazi verschrikkingen 123-130:** Aerospace, Main commission for the investigation of War Crimes in Poland, CTK Czech News Agency, Bundesarchiv, Polish Army Museum. **Hitlers Handlangers 87-90:** Aerospace, Süddeutscher. **Hitlers Veldslagen 175-182:** Aerospace. **Hitlers Oorlogsapparaat 149-156:** Aerospace. **Nazi-symbolen 91-94:** Aerospace. **A-Z 89-96:** Aerospace, Süddeutcher.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt in welke vorm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Midsummer Books Ltd. en Maxwell B.V. Alle rechten voorbehouden. Deze uitgave mag niet in gewijzigde vorm of tegen een hogere prijs dan de aanbevolen verkoopprijs uitgeleend, wederverkocht, verhuurd of op andere wijze op commerciële basis aangeboden worden.
© 2002 Maxwell B.V.
© 2001 Midsummer Books
Brightstar Publishing plc. 2001

HITLER EN MUSSOLINI

DE HERINNERING aan Mussolini is die van een bombastische dictator die slaafs achter Adolf Hitler aanhobbelde en die uiteindelijk een zware prijs betaalde voor zijn ambities. Maar Mussolini was veel meer dan een clown die zichzelf belangrijk vond. 'Il Duce' was degene die het moderne fascisme uitvond en hij vormde een rolmodel voor Hitler.

Benito Amilcare Andrea Mussolini kwam in 1922 aan de macht in Italië en werd uiteindelijk in juli 1943 afgezet. Zijn carrière zat vol tegenstrijdigheden: tijdens zijn jeugd was hij een linkse activist, maar hij werd uiteindelijk de leider van een archetypische rechtse partij die model zou staan voor de dictaturen uit de 20e eeuw. Oorspronkelijk was hij tegen het militarisme en fel gekant tegen de

Links:
Hitler en Mussolini waren nooit echt elkaars gelijken. Begin jaren 30 van de twintigste eeuw was de Italiaanse dictator een politicus met een wereldwijde reputatie, terwijl de onlangs verkozen Duitse Führer in velerlei opzichten zijn leerling was. Vijf jaar later was Berlijn echter uitgegroeid tot de dominante partner in het Asverbond en was Il Duce niet veel meer dan een stroman. Toch bleef Hitler tot het eind van zijn leven respect houden voor zijn Italiaanse bondgenoot.

Tegenwoordig herinneren we ons Benito Mussolini vooral nog als een ijdele, snoeverige lafaard. Maar in de jaren 20 van de twintigste eeuw was hij een van de meest bewonderde en gevreesde politici van Europa - en zonder Mussolini was er misschien zelfs geen Hitler geweest.

deelname van Italië aan de Eerste Wereldoorlog, maar in de twee decennia daarna bouwde hij het Italiaanse leger en de marine uit en lanceerde hij imperialistische militaire campagnes in de Balkan en in Afrika.

Hij gaf de wereld het concept van het fascisme en was lange tijd het toonaangevende voorbeeld van deze stroming. Zijn voorbeeld en invloed waren van cruciaal belang voor de ontwikkeling van rechtse regeringen elders in Europa – Hitler baseerde diverse instellingen in nazi-Duitsland op het Italiaanse model. Maar Mussolini zou niet altijd de dominante figuur blijven. In 1933 maakte de Duitse Führer nog niet veel indruk naast de flamboyante Italiaanse leider; de annexaties die Hitler voor de oorlog doorvoerde, waren alleen mogelijk met de stilzwijgende toestemming van Italië. Maar in 1939 was het overduidelijk dat Berlijn de dominante partner was geworden.

Op 23 maart 1919 kondigde Mussolini in Milaan de oprichting aan van de *Fasci di Combattimento*. De naam fasci refereerde aan de bundel roeden met een bijl in het midden uit het oude Rome, die de heerschappij over leven en dood symboliseerde.

Op vrijwel hetzelfde moment deed een andere ontevreden oorlogsveteraan zijn intrede in de politieke arena. In München nam Adolf Hitler de leiding over van een extreem rechtse splintergroepering met de naam 'Nazionalsozialistische Deutsche Arbeiterpartij'. Hoewel hun oorsprong totaal verschillend was, vertoonden de Duitse en de Italiaanse organisaties op zich diverse overeenkomsten.

De *Fasci di Combattimento* was vooral een nationalistische partij, die net als de jonge nazi-beweging van Hitler veel steun kreeg van verbitterde oud-soldaten die zich verraden voelden door de naoorlogse politici en een gepaste beloning wilden voor hun oorlogsinspanningen.

De fascistische beweging groeide veel sneller dan Hitlers nazi-partij. Mussolini en 35 andere fascisten werden in mei 1921 in het parlement gekozen. De partij werd steeds sterker door de activiteiten van fascistische knokploegen, die de socialisten en vakbondsmensen in de provinciehoofdsteden te lijf gingen. Hun activiteiten zouden later dunnetjes worden overgedaan door Hitlers stormtroepen: ze staken socialistische kantoren en drukkerijen in brand en vielen hun tegenstanders aan met knuppels, messen en vuurwapens. In oktober 1922 voerden Mussolini's aanhangers hun beroemde 'Mars naar Rome' uit. Dertigduizend gewapende fascisten kwamen bij Napels bijeen en dreigden met een volksopstand tegen de hoofdstad. Mussolini was er niet bij; hij was in Milaan achtergebleven.

Links:
Adolf Hitler modelleerde zijn machtsgreep in 1923 naar de 'Mars op Rome' die Mussolini een jaar eerder had uitgevoerd. Toen de Hitler-Ludendorff-Putsch mislukte, realiseerde Hitler zich dat hij eerst meer steun moest verwerven alvorens de macht te grijpen.

MUSSOLINI AAN DE MACHT

Het is een mythe dat de Mars naar Rome Mussolini aan de macht zou hebben gebracht. Het feit was dat de rechtse politici, het Vaticaan, de intellectuelen, journalisten, industriëlen en grootgrondbezitters samen een besluit hadden genomen. Zij vonden dat ze meer invloed moesten hebben in de regering en dachten dat het fascisme wellicht de manier was om dit te bereiken. De meesten van hen dachten dat ze Mussolini en zijn zwarthemden wel onder controle konden houden als die eenmaal aan de macht waren. Diezelfde fout zou de Pruisische aristocratie tien jaar later maken toen ze dachten Hitler wel te kunnen temmen.

Mussolini ging in eerste instantie nog voorzichtig te werk. Zijn eerste kabinet bestond voornamelijk uit niet-fascisten, maar gedurende de volgende twee jaar kon Il Duce door de interne conflicten tussen de andere politieke partijen de macht steeds meer naar zich toetrekken. Dit was niet al te moeilijk, omdat hij zowel minister-president, minister van binnenlandse en buitenlandse zaken en minister voor het leger, de marine en de luchtmacht was.

Er was één persoon die Mussolini's succes met grote interesse gevolgd had: Adolf Hitler. Hij geloofde de fascistische mythe dat de Mars naar Rome ertoe had geleid dat de Italiaanse koning Mussolini tot minister-president had uitgeroepen, en hij besloot een vergelijkbare tactiek te gebruiken om zelf aan de macht te komen.

Op 8 november 1923 onderbrak Hitler een bijeenkomst van vooraanstaande Beierse politici in de Bürgerbräukeller in München. Hij ging het podium op, trok zijn pistool en vuurde een schot af in het plafond.

HITLER IMITEERT MUSSOLINI

"De nationale revolutie is uitgebroken!" schreeuwde hij. "Er zijn 600 gewapende mannen in deze hal. Er mag niemand naar buiten. De Beierse regering en de regering in Berlijn zijn hierbij afgezet. Er wordt nu onmiddellijk een nieuwe regering gevormd."

"De kazernes van de *Reichswehr* en van de politie zijn bezet. Zij hebben zich onder het hakenkruis geschaard!" "Als de ochtend aanbreekt, heeft Duitsland een nationale regering of zijn wij dood!"

De volgende dag kwamen er meer dan tweeduizend man bijeen, aangevoerd door Hitler, Generaal Erich Ludendorff, Goering en Julius Streicher. Bij de Feldherrenhalle werden zij tegengehouden door een linie van 100 politieagenten. Hitler riep de politie op zich over te geven. Er werd een vuurwapen afgevuurd en in de schotenwisseling die daarop volgde werden er 16 nazi's en drie politieagenten gedood.

Rechts:
Men vergeet vaak dat Mussolini in zijn begindagen een revolutionair en vaardig politicus was met veel charisma. Hij was een intellectueel die vloeiend Frans en Duits sprak en veel wereldser was dan zijn Duitse tegenhanger.

Boven:
De sjofel geklede Hitler maakte tijdens hun eerste ontmoeting in Venetië in 1934 weinig indruk op de Italiaanse dictator. Hitler zat nog niet zo vast in het zadel, terwijl Mussolini al meer dan tien jaar de absolute heerser over Italië was. Toch liet Hitler zich niet door zijn flamboyante gastheer overschaduwen.

Hoewel Hitler wist te ontsnappen, werd hij later gearresteerd en veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf jaar in het comfortabele fort Landsberg. Uiteindelijk zat hij slechts negen maanden van deze straf uit, maar dat was lang genoeg om hem tot het inzicht te brengen dat de weg naar de macht via de stembus moest lopen.

DE POLITIEKE OPTIE

Hitler had nooit hetzelfde succes kunnen hebben als Mussolini: in 1923 was zijn nazi-partij nog te klein en te zeer een plaatselijke beweging. Hij had wel enige invloed in Beieren, maar zijn organisatie was nog niet op nationale schaal actief, zoals de zwarthemden van Mussolini. Bovendien hadden de nazi's niet de brede politieke en financiële steun waarop Il Duce zijn macht kon baseren. Het kostte Hitler tien jaar om een partij op te bouwen die in staat zou zijn de macht te grijpen, zoals in 1933 ook gebeurde.

De twee dictators ontmoetten elkaar voor het eerst in Venetië in 1934. Mussolini was daar nog de sterke figuur: zijn Italiaanse generaalsuniform vormde een schril contrast met Hitlers burgerkostuum en slonzige regenjas. *Il Duce* was niet echt onder de indruk van de Führer.

Links:
Toen Mussolini in 1938 naar München kwam om de verjaardag van de Führer te vieren, was alles veranderd. Het was meer dan het feit dat Hitler nu een imposante ceremonie kon organiseren. Hij had een stabiele leiderspositie verworven en Duitsland was de grootste militaire macht op het Europese vasteland geworden.

Later vertelde hij aan zijn assistenten dat Hitler tijdens hun bijeenkomst te veel gepraat had en dat hij alleen maar lange stukken uit *Mein Kampf* citeerde, in plaats van de situatie in Europa te bespreken. In de begindagen was Mussolini geslepen en flexibel. Naarmate de jaren verstreken, werd *Il Duce* echter een ijdele, pompeuze megalomaan. *"Mussolini ha sempre ragione"* – "Mussolini heeft altijd gelijk"– was een van de slogans tijdens zijn regime. Maar in Adolf Hitler vond de verwaande Duce meer dan zijn gelijke. In het begin moest de Duitse Führer nog voorzichtig zijn. De mislukte staatsgreep door Oostenrijkse nazi's in 1934 wekte de woede op van Mussolini, die vond dat Wenen binnen de Italiaanse invloedssfeer lag. Als reactie op de moord op bondskanselier Dolfuss stuurde Mussolini vier divisies naar de Brennerpas en dwong hij Hitler zich te distantiëren van de Oostenrijkse nazi's. De Duitse heerschappij over Oostenrijk zou tot 1938 op zich laten wachten.

In de tussentijd wierp Hitler de ketenen van Versailles van zich af. Hij nam het Rijnland weer in, voerde de dienstplicht in en stelde de wereld voor aan de Luftwaffe die in het

Boven:
Hitler en Mussolini bekijken een Italiaanse vlootoefening, vlak voor het uitbreken van de oorlog. Het verbond tussen de twee landen leverde Duitsland in militair opzicht weinig op, maar als politiek en diplomatiek instrument was het van onschatbare waarde voor de nazi's.

geheim was geformeerd. Mussolini's poging zijn rijk uit te breiden met de aanval op Abessinië (Ethiopië) leidde tot internationale sancties onder aanvoering van Groot-Brittannië. Het Abessijnse avontuur, waarbij de Italianen gebruikmaakten van vliegtuigen en gifgas, gaf aan dat Italië bijna een wereldmacht was geworden. Wat Hitler er vooral van leerde, was hoe gemakkelijk de westerse democratieën zich lieten manipuleren en intimideren.

Als tegenreactie op de Russische steun aan de Spaanse republikeinen, stuurden Duitsland en Italië in 1936 militaire steun om Generaal Francisco Franco en de nationalisten bij te staan.

Toen zij elkaar in 1937 in Berlijn weer ontmoetten, waren de nazi's erop gebrand Mussolini te imponeren. Hitler en Mussolini spraken een kwart miljoen mensen toe op het Maifeld, dat aangelegd was voor de Olympische Spelen van 1936.

Hitler ging in mei 1938 weer naar Italië en de Italianen deden hun best om de show in Berlijn van het jaar daarvoor te evenaren. Deze keer hadden de gesprekken meer inhoud, maar het werd al snel duidelijk dat Hitler nu de belangrijkste partner in het pact was. Deze relatie kwam onder spanning te staan toen Hitler in maart 1938 Oostenrijk binnendrong. Hoewel Mussolini woedend was over de machtsovername door de nazi's, was Hitler *Il Duce* eeuwig dankbaar voor het feit dat hij onmiddellijk besloot er niets tegen te doen.

DE AS

Mussolini werd later dat jaar nog waardevoller voor Hitler. Tijdens de crisis in München organiseerde de Italiaanse dictator op aandringen van Hitler de top tussen de Asmogend-heden, Groot-Brittannië en Frankrijk. De overeenkomst die daaruit voortkwam, bezegelde het lot van het Sudetenland en Tsjecho-Slowakije dat in 1939 door Duitsland geannexeerd werd. *Il Duce* was op het hoogtepunt van zijn macht en speelde een prominente rol in de Europese politiek. Hij deed alsof zijn reis naar München een staatsbezoek was en bij zijn terugkeer werd hij onthaald als een zegevierende Romeinse keizer. Het Staalpact, waarmee de As Rome-Berlijn vorm kreeg, werd op 22 mei 1939 getekend. Mussolini dacht dat hij pas in 1943 klaar zou zijn voor een wereldoorlog, maar zijn onderhandelaars wisten de overeenkomst zo te verwoorden dat hij Italië leek te vrijwaren van agressie door de Duitsers. En hij had zijn eigen agenda voor als er een oorlog zou uitbreken. Aan zijn intimi vertelde hij over zijn plannen om Malta, Corsica en Tunesië te annexeren.

ONBETROUWBARE BONDGENOOT

In Berlijn werd de Duits-Italiaanse alliantie nooit als een verdrag tussen gelijke partners beschouwd. Hoewel Mussolini al jaren in termen van deugd en eer had gesproken over de oorlog en over de bereidheid van Italië een gewapende strijd aan te gaan, was het Duitse opperbevel van mening dat de Italianen totaal niet voorbereid waren op een moderne oorlog. Hitlers generaals vertrouwden hun bondgenoot absoluut niet. De waarheid was echter dat de Duitsers de Italianen nooit bij hun invasieplannen betrokken en toen Mussolini Frankrijk op het laatste moment de oorlog verklaarde, werd dat als een laffe daad van een politieke jakhals gezien. De Italianen vielen Frankrijk met 32 divisies aan. Ze staken de grens over bij de Rivièra en in de Alpes Maritimes. Al snel werd duidelijk dat de Italiaanse bijdrage aan de oorlog niet erg heroïsch zou zijn: de aanvalsmacht werd door slechts zes Franse divisies afgeslagen. Dit was niet het enige voorbeeld van de militaire incompetentie van Italië. De jakhals maakte de fout zelfstandig een tweede slachtoffer aan te vallen. Zonder de Duitsers vooraf in te lichten, viel Italië Griekenland binnen. De triomftocht door Athene die het Italiaanse leger voor ogen had, bleef uit door de felle tegenstand. Aan het eind van het jaar zaten de Italianen vast in de bergen van Albanië en werd hun lijst met doden alleen maar langer. Pas toen de Duitsers zich in april 1941 in de Balkan begaven, konden de Italiaanse troepen weer oprukken.

NEDERLAAG IN EGYPTE

Er volgde nog meer tegenslag in Egypte, toen maarschalk Graziani het Britse protectoraat met 125.000

Boven:
Hitler begroet Mussolini vlak na de bomaanslag op 20 juli 1944. Inmiddels was Mussolini door zijn eigen volk afgezet en opgesloten, door Duitse commando's bevrijd en door de Führer aan het hoofd gesteld van zijn eigen marionettenstaat.

manschappen binnenviel. Deze aanval werd afgeslagen door een kleine troepenmacht van het Gemenebest van slechts 31.000 man onder aanvoering van majoor-generaal Richard O'Connor. In een briljante campagne sloeg de Desert Force Graziani's aanzienlijk grotere leger 800 kilometer terug waarbij er tienduizenden Italiaanse soldaten gevangen genomen werden. Pas toen generaal Erwin Rommel met het Duitse Afrikakorps arriveerde, sloeg de balans om. Door de vernederingen in de Balkan, in Noord-Afrika en op zee – waar de Royal Navy veel sterker bleek dan de Italiaanse vloot – stonden de Italianen al snel bekend als tweederangs soldaten. Dit was funest voor Mussolini's reputatie bij zijn eigen volk. Toen de geallieerden Sicilië in 1943 binnenvielen, werd *Il Duce* afgezet en gevangen gezet.

Maar Adolf Hitler had nog steeds respect voor Mussolini en gaf opdracht zijn vriend te redden. Met een gedurfde actie bevrijdde Otto Skorzeny Mussolini vanuit zijn gevangenis in de bergen, waarna de voormalige dictator de leiding kreeg over een fascistische marionettenstaat in noord-Italië, die aan de zijde van de Duitsers zou blijven vechten. Hij installeerde de 'kartonnen Caesar' onder zware bescherming van de SS als hoofd van de Sociale Republiek, in het dorpje Gargnano op de westelijke oever van het Gardameer. Een van de eerste dingen die Mussolini in die hoedanigheid deed, was het instellen van een tribunaal om de staatsgreep uit 1943 te wreken. Zijn schoonzoon Graaf Ciano was een van de kopstukken waarover op 11 januari 1944 het doodvonnis werd uitgesproken. Hoewel hij in naam nog staatshoofd was, bleef Mussolini de rest van zijn leven een schaduw van zijn voormalige persoonlijkheid en was hij verworden tot een scherts-figuur. Hij ging gewoon door met zijn troepeninspecties en hij bleef zijn republiek samen met maarschalk Graziani besturen. Maar hij was een gebroken man. De gezondheid van Il Duce, die zich vroeger altijd beroepen had op zijn viriliteit, was sinds 1940 sterk verslechterd. Men zei dat hij niet alleen last had van maagzweren, maar dat zijn hersens aangetast waren door syfilis en dat hij aan paranoia en claustrofobie leed.

VRIEND IN NOOD

Toch was hij niet vergeten wie zijn vrienden waren. Toen Hitler op 20 juli de bomaanslag overleefde, was Mussolini een van de eersten die persoonlijk naar het hoofdkwartier van de Führer ging, waar Hitler hem liet zien hoe hij maar net aan de dood was ontsnapt. Dit was de laatste keer dat de twee dictators elkaar zouden ontmoeten. Mussolini's Sociale Republiek bestond net iets langer dan een jaar. Toen de geallieerden in 1945 de Po-vallei binnentrokken, verplaatste Mussolini zijn regering op 18 april naar Milaan. Binnen een week werd hij ook hier weer verdreven en vluchtte hij naar het noorden in de hoop zich in Tirol te kunnen verschuilen. Bij een controlepost in de buurt van het Como-meer ontdekten partizanen hem achter in een Duitse legervracht-wagen, gekleed in een lange Duitse jas en met een Duitse helm op zijn hoofd. Op 28 april 1945 werden Il Duce en zijn maîtresse Clara Petacci doodgeschoten. De volgende ochtend werden hun lichamen samen met die van vier anderen aan hun voeten opgehangen bij een tankstation in de Piazalle Loreto in Milaan, waar 15 Italiaanse gijzelaars zo'n acht maanden eerder geëxecuteerd werden. Die avond werden de lijken op bevel van de geallieerden naar beneden gehaald en werd Mussolini in het geheim begraven op een kerkhof in Milaan. Adolf Hitler overleefde zijn collega-dictator met slechts twee dagen. Hij pleegde op 20 april zelfmoord in een bunker in Berlijn.

Hieronder:
Hitler en Mussolini stierven enkele dagen na elkaar een gewelddadige dood. De Italiaanse dictator en zijn maîtresse werden op 28 april door communistische verzetsstrijders doodgeschoten en hun lichamen werden op een plein in Milaan ten toon gesteld. Wellicht bereikte dit nieuws ook Hitler en was dit reden voor hem om zelfmoord te plegen zodat hij niet hetzelfde lot hoefde te ondergaan.

Op 1 augustus 1936 opende Hitler de XIe Olympiade. Een groot muziekgezelschap gedirigeerd door de beroemde componist Richard Strauss kondigden de aankomst van de dictator aan bij de grotendeels Duitse menigte.

BERLIJN OLYMPISCHE SPELEN

Met de Olympische Spelen in Berlijn in 1936 kreeg sport voor het eerst een politiek belang. Ondanks de protesten tegen de manier waarop Hitler de Duitse joden behandelde, waren de Spelen een ongekend propagandasucces voor het jonge nazi-regime.

OP 13 MEI 1931 maakte het Internationaal Olympisch Comité, onder leiding van graaf Henri Baillet-Latour van België, wereldkundig dat de Zomerspelen van 1936 in Berlijn gehouden zouden worden. Hiermee werd Duitsland weer tot de internationale gemeenschap toegelaten na de nederlaag van de Eerste Wereldoorlog. Twee jaar later maakte Europa kennis met een regering die veel meer zelfvertrouwen had dan de zwakke Weimarrepubliek. Adolf Hitler was nu rijkskanselier van Duitsland en wist de fragiele democratie in het land al snel om te zetten in een dictatoriaal bewind waar één partij de macht had. De politie arresteerde duizenden politieke tegenstanders, die zonder enige vorm van proces werden opgesloten in concentratiekampen. Het nazi-regime stelde ook een rassenbeleid in om de Duitse 'arische' bevolking te zuiveren en sterker te maken. Men startte met een meedogenloze campagne om de kleine joodse gemeenschap in Duitsland buiten te sluiten van alle aspecten van het Duitse leven. Hitler had aanvankelijk weinig waardering voor de Olympische Spelen. Hij voelde weinig voor het internationale karakter van spelen en vond het "verwerpelijk" om de concurrentie aan te gaan met de voormalige vijanden. Bovendien vond hij de deelname van joden en negers onwenselijk. Maar hij werd een fervent voorstander van de Spelen nadat Joseph Goebbels, de minister van propaganda, hem ervan overtuigde dat ze grote propagandawaarde hadden. Uiteindelijk steunde het regime het evenement volledig, onder andere met een financiële bijdrage van 20 miljoen Reichsmark.

ARISCHE SUPERMENSEN

De geleidelijke nazificatie van het leven in Duitsland had zich ook in de sport doen gelden. Hans von Tschammer und Osten, een fervente bondgenoot van Hitler, had de leiding over het Reichssportamt, dat toezag op alle sportinstanties en clubs, waaronder het Duitse Olympische Comité dat de Spelen in 1936 in Duitsland wilde organiseren.

De regering zag sport als onderdeel van het streven om het 'arische ras' te versterken, politieke controle uit te oefenen over de burgers en de Duitse jeugd voor te bereiden op oorlog. In april 1933 verkondigde de rijkssportleider: "Elke Duitse sporter moet vrijwillig bijdragen aan het versterken van de militaire kracht van het Duitse volk." Maar 'niet-ariërs' - sporters van (deels) joodse of zigeunerafkomst - werden

systematisch geweerd van de Duitse sportfaciliteiten en verenigingen. De Duitse boksbond schorste de amateurkampioen Eric Seelig in april 1933 omdat hij joods was. Seelig hervatte zijn bokscarrière later in de Verenigde Staten. Een andere jood, Daniel Prenn, de hoogstgeplaatste Duitse tennisser, werd uit het Duitse Davis Cupteam gezet. Ook zigeuners, zoals de bokser Johann 'Rukelie' Trollmann, werden uit de Duitse sporten geweerd. Trollmann, de Duits middengewicht kampioen boksen, mocht om raciale redenen vanaf juni 1933 niet meer meedoen aan wedstrijden. Vanwege deze vervolgingen gingen joodse sporters naar aparte joodse verenigingen, maar de joodse sportfaciliteiten konden zich niet meten aan de Duitse faciliteiten waarvoor veel meer geld werd vrijgemaakt. En zelfs deze karige trainingsfaciliteiten werden later verboden.

Boven:
Negenveertig equipes uit de hele wereld namen deel aan de Olympische Spelen in Berlijn. Duitsland had met 348 sporters de grootste equipe op de Spelen. De Sovjet-Unie deed pas in 1952 in Helsinki mee aan de Olympische Spelen.

JODENVERVOLGING

In de tweede helft van de twintigste eeuw raakte de wereld gewend aan politieke controverse rond de Olympische Spelen, maar in het begin van de jaren 30 van de twintigste eeuw was het idee de Spelen te boycotten nog iets nieuws. Snel nadat Hitler in 1933 aan de macht kwam, begonnen de westerse landen echter te twijfelen of ze wel moesten deelnemen aan Olympische Spelen onder toezicht van het nazi-regime.

In reactie op meldingen over de vervolging van joodse sporters in 1933 verklaarde Avery Brundage, de voorzitter van het Amerikaanse Olympische Comité: "De basis onder de moderne Olympische Spelen wordt ondermijnd als we individuele landen toestaan om deelname aan de Spelen te beperken op basis van klasse, geloof of ras." Brundage overwoog evenals vele anderen in de Olympische beweging aanvankelijk om de Spelen uit Duitsland weg te halen. Maar na een kort onderzoek in Duitse sportfaciliteiten in 1934 verklaarde Brundage in het openbaar dat de joodse sporters redelijk behandeld werden en dat de Spelen volgens planning voortgezet moesten worden. Brundage ging zelfs zover dat hij beweerde dat er een "joods-communistische samenzwering" bestond om de Verenigde Staten buiten de Spelen te houden.

Veel Amerikaanse krantenjournalisten en antinazi-groeperingen, onder leiding van Jeremiah Mahoney, voorzitter van de Amateur Athletic Union, lieten zich minder gemakkelijk om de tuin leiden door de loze beloftes en leugens van nazi-Duitsland over de Duits-joodse sporters. Maar de vastberaden Avery Brundage slaagde er toch in de Amateur Athletic Union zover te krijgen dat ze stemden voor het afvaardigen van een Amerikaanse equipe naar Berlijn en uiteindelijk mislukte Mahoneys poging tot een boycot.

BOYCOTS

Ook in Groot-Brittannië, Frankrijk, Zweden, Tsjecho-Slowakije en Nederland waren geluiden te horen voor een boycot. De Duitse socialisten en communisten in ballingschap maakten hun oppositie tegen de Spelen kenbaar via bladen als de *Arbeiter Illustrierte Zeitung*. Sommige voorstanders van een boycot stelden voor alternatieve Spelen te houden. Een van de meest ambitieuze plannen was het houden van een 'Volksolympiade' in de zomer van 1936 in Barcelona; dit werd na het uitbreken van de Spaanse Burgeroorlog in juli 1936 geannuleerd, terwijl er al duizenden sporters in Spanje gearriveerd waren. Ook kozen individuele joodse sporters uit een groot aantal Europese landen voor een boycot van de Olympische Spelen in Berlijn. Nadat de Amerikaanse Amateur Athletic Union in december 1935 gestemd had vóór deelname, gaven de meeste andere landen ook bij. Het ongekend grote aantal van negenveertig equipes uit de hele wereld nam uiteindelijk deel aan de

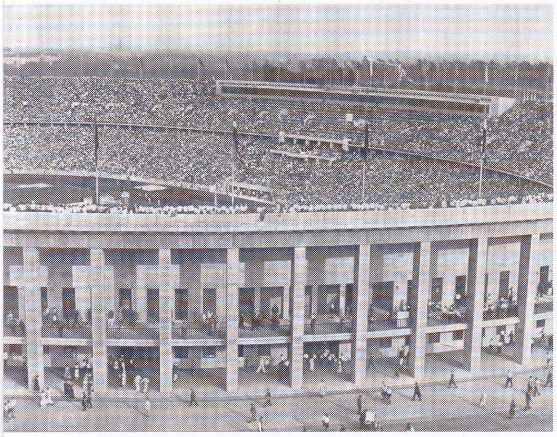

Links:
Het prachtige Olympisch Stadion was niet het enige project dat de nazi's in deze periode bouwden. Tijdens de festiviteiten was er een groot concentratiekamp in aanbouw in Sachsenhausen, 40 km ten noorden van Berlijn.

GEEN JODEN

Boven:
Als symbolisch gebaar om het westen gunstiger te stemmen, stonden de Duitse autoriteiten de halfjoodse schermster Helene Mayer toe om Duitsland te vertegenwoordigen in Berlijn. Zij was de enige joodse sporter die namens Duitsland deelnam aan de Spelen. Helene Mayer won een zilveren medaille en bracht evenals de andere Duitse medaillewinnaars de nazi-groet op het podium. Na de oorlog keerde zij terug naar Duitsland. Zij overleed in 1952.

DE NAZI'S sloten de joden met opzet uit van deelname aan amateur- en professionele sportwedstrijden. In de nazi-ideologie was er geen plaats voor joden die uitblonken in sport. Succesvolle joodse sporters werden afgedaan als fouten van de natuur.

Maart 1933 De stad Keulen verbiedt joden gebruik te maken van de stedelijke sportvelden en -faciliteiten.
4 april 1933 De Duitse boksbond sluit joodse boksers uit van deelname aan wedstrijden en annuleert alle contracten met joodse bokspromotors.
25 april 1933 Het Reichssportamt bepaalt dat er alleen ariërs mogen worden toegelaten in de Duitse sport- en gymnastiekorganisaties. Dit geldt nog niet voor joodse oud-strijders en hun afstammelingen.
24 mei 1933 De Duitse gymnastiekbond verklaart dat een 'arische afkomst' verplicht is voor het lidmaatschap' van hun organisatie.
2 juni 1933 Het Pruisische ministerie van wetenschap verordent dat de joodse jeugd volledig geweerd moet worden van dorps-, stedelijke en districtsgroepen van organisaties voor sportbeoefening en dat hun privileges moeten worden ingetrokken.
9 juli 1933 De Duitse schaakbond verbiedt het lidmaatschap aan alle joden.
22 augustus 1933 De joden wordt de toegang ontzegd tot openbare zwembaden in Wannsee (Berlijn), Fulda, Beuthen, Speyer en andere plaatsen.
Sep/okt 1933 Het wordt "niet-ariërs" verboden actief te zijn als professionele of amateur-jockeys.
7 maart 1934 De rijksjeugdleiding verbiedt de Duits-joodse jeugdgroeperingen uniformen te dragen.
19 juni 1935 De minister van binnenlandse zaken van Baden verbiedt alle trektochten en vergelijkbare groepsactiviteiten door andere dan nationaal-socialistische jeugdgroeperingen.

Hieronder:
Twee dagen na de Olympische Spelen pleegde kapitein Wolfgang Fürstner (in het midden met pet), hoofd van het Olympisch dorp, zelfmoord nadat hij actieve militaire dienst werd ontslagen vanwege zijn joodse afkomst.

Spelen in Berlijn. Dit was een perfect speelveld voor de nazi-propaganda, die uitpakte met gechoreografeerde parades, grote openbare evenémenten. Bovendien werden er diverse records gebroken en bleek het Duitse volk nog altijd zeer gastvrij. Mede daardoor werden de Olympische Spelen van 1936 een onvergetelijke ervaring voor sporters en publiek.

PROPAGANDACOUP

Duitsland wist op vaardige wijze de Olympische Spelen te promoten met kleurrijke posters en advertenties in tijdschriften. Met de beelden van sporters legden ze een link tussen nazi-Duitsland en het oude Griekenland. Hiermee symboliseerden ze de mythe dat de superieure Germaanse beschaving de rechtmatige erfgenaam was van een 'arische' cultuur die voortkwam uit de klassieke oudheid. De nazi's reduceerden hun visie van de klassieke oudheid tot het ideale 'arische' stereotype: heroïsche, blauwogige blonde mensen met bijna gebeeldhouwde gelaatstrekken.

Ook na de Olympische Spelen werd het propagandaspel nog voortgezet toen in 1938 *Olympia*, de controversiële filmdocumentaire van Leni Riefenstahl over de Spelen, internationaal verscheen. Tijdens de aanloop naar de Spelen en tijdens het evenement voerde de rijksperskamer onder het ministerie van propaganda van Joseph Goebbels strikte censuur over de Duitse media. Er werden talloze richtlijnen uitgevaardigd over hoe de Duitse journalisten de Olympische Spelen moesten verslaan.

REGELS VOOR DE PERS

"Duitse kranten die verslagen afdrukken voorafgaand aan de vrijgave van het officiële persbericht doen dat op eigen risico." (22 juli 1936.) "De pers mag niet melden dat er twee niet-arische sporters meedoen met de Duitse vrouwen: Helene Mayer (schermen) en Gretel Bergmann (hoogspringen en allround atletiek)." (16 juli 1936.)

"Sportuitslagen mogen niet vanuit een raciaal gezichtspunt worden gemeld; men mag vooral niet uitgebreid melden dat bepaalde sporters negers zijn ... negers zijn

Links:
Goebbels kreeg Hitler zover dat hij de Olympische Spelen in 1936 in Berlijn wilde laten houden. Duitsland was nog altijd de verschoppeling van Europa en Goebbels wist dat de Spelen uitstekende kansen boden voor de Duitse propaganda.

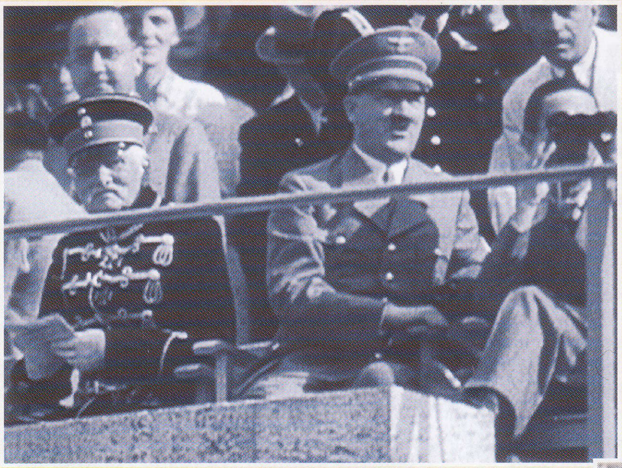

NIET BLIJ

Links:
De buitenlandse pers verspreidde het verhaal dat Hitler weigerde Jesse Owens de hand te schudden of andere gekleurde medaillewinnaars te feliciteren. De waarheid was dat de officiële functionarissen van het IOC er tijdens de eerste dag van de Spelen bij Hitler op aandrongen om alle medaillewinnaars te ontvangen of geen van allen. De Führer koos voor de laatste optie.

Hieronder:
In de radicale nazi-krant van Joseph Goebbels,* Der Angriff, *stond dat: "Als het Amerikaanse team geen zwarte hulpjes had meegebracht, waren de Yankees de grootste teleurstelling geworden van de Spelen."

ACHTTIEN GEKLEURDE ATLETEN vertegenwoordigden de Verenigde Staten tijdens de Spelen in 1936. De Afrikaanse Amerikanen domineerden de populaire atletiekonderdelen. De Amerikaanse journalisten bejubelden de overwinningen van Jesse Owens en de andere gekleurde atleten als een logenstraffing van de nazi-mythe dat het arische volk superieur zou zijn. Door de censuur die Goebbels uitoefende, konden de Duitse verslaggevers hun vooroordelen niet vrijelijk uiten, maar één belangrijke nazi-krant vernederde de gekleurde atleten door ze af te doen als 'hulpjes'. De sociale en economische discriminatie waarmee de medaillewinnaars bij hun terugkeer in de VS weer zouden worden geconfronteerd, versterkte de ironie van hun zeges in het racistische Duitsland. Owens werd tijdens zijn verblijf in Duitsland constant belaagd door handtekeningenjagers en werd door het grotendeels Duitse publiek steevast luidkeels toegejuicht als hij het stadion binnenkwam. Jesse Owens, "the fastest human being," veroverde vier gouden medailles en werd de held van de Olympische Spelen. Direct na de Spelen probeerde Owens munt te slaan uit zijn roem en trok hij zich terug uit de Europese postolympische tournee van de AAU; als gevolg daarvan verbood de AAU hem om nog langer deel te nemen aan amateurwedstrijden.

Amerikaanse burgers en moeten met evenveel respect behandeld worden als Amerikanen." (3 augustus 1936.)

"Men mag geen opmerkingen maken over het feit dat Helene Mayer niet van arische afkomst is of over haar verwachtingen voor een gouden medaille tijdens de Spelen." (19 februari 1936.) "Het noordelijke gedeelte van het Olympisch dorp dat oorspronkelijk gebruikt werd door de Wehrmacht mag niet worden aangeduid als *Kasernel* (de kazerne), maar wordt voortaan aangeduid als 'noordelijk gedeelte van het Olympische dorp.'" (27 juli 1936.)

VERBORGEN ANTISEMITISME

Ter voorbereiding op zowel de winter- als de zomerspelen, bepaalde de Führer dat borden met "joden niet gewenst" en dergelijke slogans verwijderd moesten worden van de belangrijkste verkeersaders. Op bepaalde plekken bleven er echter nog anti-joodse borden zichtbaar.

Der Stürmer, het anti-joodse blad van Julius Streicher, werd uit de krantenkiosken gehaald tijdens de Spelen als concessie aan het IOC. Maar de krant werd wel nog gewoon uitgegeven en in de speciale Olympische uitgave van juli 1936 stonden allerlei racistische kreten en karikaturen gericht tegen de joden.

In een poging om Berlijn schoon te vegen voor de Olympische Spelen gaf het Duitse ministerie van binnenlandse zaken het hoofd van de Berlijnse politie toestemming om vóór de Spelen alle zigeuners te arresteren. Op 16 juli 1936 werden er zo'n 800 zigeuners gearresteerd en onder politiebewaking geïnterneerd in een speciaal zigeunerkamp in de Berlijnse voorstad Marzahn. Ter voorbereiding op de buitenlandse toeschouwers die naar Berlijn zouden komen, werd bovendien bepaald dat de strafrechtelijke bepalingen van de wetgeving tegen homo's van de nazi's niet voor de buitenlandse bezoekers zouden gelden.

WINTERSPELEN

Van 6 tot 16 februari 1936 was Duitsland het gastland voor de Olympische Winterspelen in Garmisch-Partenkirchen in de Beierse Alpen. Er deden zevenhonderd zesenvijftig sporters uit 28 landen aan mee. Onder aandrang van de internationale Olympische bestuurders

gaf Hitler Rudi Ball, die halfjoods was, toestemming om uit te komen voor het nationale ijshockeyteam.

Tijdens de Spelen deden de Westerse journalisten echter melding van troepenbewegingen buiten de piste bij Garmisch. Door de persaandacht minimaliseerde het nazi-regime de aanwezigheid van het leger tijdens de Olympische Zomerspelen.

Een centraal doel van Hitlers Derde Rijk was territoriale expansie door militaire veroveringen. Ter voorbereiding op de naderende oorlog voerde het regime in 1935 de dienstplicht weer in. Op 7 maart 1936 - twaalf dagen na de winterspelen en vijf maanden voor de zomerspelen, trokken Duitse troepen de Rijn over en gingen ze de gedemilitariseerde zone binnen tussen Frankrijk en Duitsland. De herbezetting van het Rijnland was een ernstige internationale provocatie waarmee de Duitsers de verdragen van Versailles en Locarno schonden. Hitler schijnt later gezegd te hebben: "Als de Fransen het Rijnland waren binnengetrokken, dan hadden wij ons met de staart tussen de benen moeten terugtrekken, omdat wij met de militaire middelen die wij tot onze beschikking hadden totaal geen verzet hadden kunnen bieden." De internationale opinie was het militaristische nieuwe Duitse regime echter nog altijd redelijk gunstig gezind en de Spelen gingen door, ondanks dat Hitler aan de macht was.

In augustus 1936 tooiden Olympische vlaggen en hakenkruisen de monumenten en huizen van een feestelijk, overvol Berlijn. Toeristen bezochten de evenementen massaal en koesterden zich in het zonnetje in Berlijn. Zij genoten van wat de Duitsers inmiddels het "Führerweer" noemden. Maar niet iedereen liet zich door de show misleiden. De Amerikaanse correspondent William Shirer schreef op 16 augustus 1936 in zijn dagboek: "Ik ben bang dat de propaganda van de nazi's werkt. Ten eerste waren de Spelen nog nooit zo uitbundig en luxueus als wat de nazi's nu georganiseerd hebben en dit sprak de sporters aan. Ten tweede hebben de nazi's aan het grote publiek en grote zakenmensen hun meest charmante gezicht laten zien."

DEUTSCHLAND ÜBER ALLES

Duitsland was de grote winnaar tijdens de XIe Olympiade. De Duitse sporters wonnen gezamenlijk de meeste medailles, met 33 gouden, 36 zilveren en 30 bronzen medailles en de Duitse gastvrijheid en de perfecte organisatie werden geroemd door de bezoekers. De meeste krantenberichten weerspiegelden het artikel dat Frederick Birchall schreef in *The New York Times* en waarin hij stelde dat de Spelen Duitsland weer "terugplaatsten op het internationale toneel" en de Duitsers "menselijker maakten." Sommigen putten hieruit zelfs hoop dat dit vreedzame intermezzo van blijvende aard zou zijn. Slechts enkele reporters zagen in dat de Berlijnse glitter er alleen maar voor diende om de ware aard van het racistische, militaristische regime te verbergen. Na de Spelen hervatte Hitler zijn grootse plannen voor de Duitse expansie. Een van die plannen was de Olympische Spelen permanent overnemen. In 1937 bekeek Hitler het ontwerp dat Albert Speer had gemaakt voor een nieuw Olympisch stadion in Neurenberg. Het model dat Speer had gemaakt betrof een kolossaal stadion met 400.000 zitplaatsen en sloot perfect aan op de voorliefde van de Führer voor monumentale vormen waarmee de Duitse superioriteit werd uitgedrukt. Hitler liet zijn fantasie de vrije loop door het model en Speer vertelde later hoe de Führer had uitgeroepen: "In 1940 vinden de Olympische Spelen nog plaats in Tokyo. Maar daarna zullen zij voortaan altijd plaatsvinden in Duitsland, in dit stadion."

EINDE AAN HET BESTAND

De pauze in de Duitse anti-joodse campagne was van korte duur. William E. Dodd, de Amerikaanse ambassadeur in Duitsland, meldde dat de joden "met angst en beven" het einde van het Olympische bestand afwachtten. In 1937 emigreerde de Duitse joodse topatlete Gretel Bergmann, als een van de velen, naar de Verenigde Staten om aan de vervolging te ontkomen. Nadat de plannen om de Winterspelen van 1940 in St. Moritz, in Zwitserland, te houden op niets uitliepen, kreeg Hitler een onverwachte kans om de Olympische Spelen terug te halen naar Duitsland. In juni 1939 werd Garmisch-Partenkirchen opnieuw voorgedragen als gaststad voor de Winterspelen. Het IOC beweerde deze beslissing genomen te hebben "zonder rekening te houden met politieke overwegingen" en stemde er unaniem voor om naar Duitsland terug te keren "in het belang van de sport en de Olympische beweging." Duitsland trok de uitnodiging voor de Spelen in november 1939 echter weer in, twee maanden nadat men Polen was binnengevallen.

Hierboven:
Hermann Goering en zijn vrouw bekijken de wedstrijden in Garmisch. In 1936 was Goering op het hoogtepunt van zijn macht. In tegenstelling tot Hitler verscheen hij vaak in burgerkleding in het openbaar, maar vaak was deze kleding even opzichtig als zijn militaire 'operette-uniformen'.

Hieronder:
Van 6 tot 16 februari 1936 was Duitsland het gastland voor de Olympische Winterspelen in Garmisch-Partenkirchen in de Beierse Alpen. De aanwezigheid van het Duitse leger wierp een schaduw over het feest.

DE NIEUWE OLYMPIËRS

Boven:
Er wordt een nieuw Olympisch ritueel geboren: een eenzame loper opende de spelen door een vlam te ontsteken met een fakkel die door estafettelopers was aangevoerd vanaf de plek van de klassieke Spelen in Olympia in Griekenland.

Boven:
Als hoofd van het Reichssportamt leidde Hans von Tschammer und Osten het Duitse Olympische comité. In april 1933 verklaarde hij dat er alleen ariërs lid mochten worden van de Duitse sportorganisaties.

Rechts:
De Duitse propaganda legde een verband tussen nazi-Duitsland en het oude Griekenland om zo de rassenmythe van de nazi's te versterken dat de Germaanse beschaving de rechtmatige erfgenaam was van een 'arische' cultuur die voortkwam uit de klassieke oudheid.

IN DE JAREN 30 WILDE HITLER de Duitse jeugd doordringen van de mythe van de superioriteit van het arische ras. Hierbij werd de goed ontwikkelde lichaamsbouw en de heroïsche kracht van sporters geïdealiseerd en werden de zogenaamde arische kenmerken geaccentueerd - blauwe ogen en blond haar. Hitlers kinderen moesten de nieuwe Olympiërs zijn, die qua lichaam en geest naar zijn wil gevormd waren. De nadruk werd gelegd op overwinning. Winnen was alles en de Engelse theorie van 'fair play' die toen opgang deed, werd afgedaan als een filosofie voor verliezers.

Hieronder:
Leden van de Hitlerjugend tijdens een bokswedstrijd. De jonge Duitsers werden al jonge leeftijd doordrongen van het belang van lichamelijke fitheid en strijdlust.

Rechts:
De Bund Deutscher Mädel trainde de Duitse meisjes zodat ze fit genoeg waren om goede moeders en huisvrouwen te zijn.

Hieronder:
Een gezamenlijke sportdemonstratie door leden van de BDM en de HJ op de Marienplatz in München.
De Duitse jeugd werd opgevoed op een goed dieet van gezond eten en lichamelijke oefening. Ze zouden hun lichamelijke reserves nog hard nodig hebben tijdens de oorlog.

Boven:
Polen werd verdeeld tussen Duitsland en de Sovjet-Unie. Hier spreken diplomaten van de Russische Ambassade in Warschau met Duitse soldaten op de scheidslijn.

1919 sterk voor hadden gemaakt dat de provincie bij Polen zou worden ingelijfd. Hans Frank bestuurde het Generalgouvernement vanuit een paleis buiten Warschau. Hij vulde zijn paleis met geroofd antiek, oude meesters en een hele reeks jonge Poolse vriendinnen. Staatsbedrijven werden geconfiskeerd en in handen genomen van Duitse bedrijfsleiders gegeven. Voor de Duitsers was Polen een land dat ze naar gelieven konden leegplukken; de bevolking werd gezien als een gemakkelijke bron van arbeiders. Er werd alleen maar een uitzondering gemaakt voor een aantal kinderen. Circa 40.000 Poolse kinderen werden door comités van pseudowetenschappers aangemerkt als 'arisch'. Ze werden van hun ouders afgenomen en in Duitsland ter adoptie aangeboden. De informatie over hun oude leven werd gewist en de meesten van hen zagen hun echte familie nooit meer terug.

MOEIZAME KOLONISATIE

In de gebieden die onder het Duitse rijk werden gebracht, werden veel Poolse gezinnen van hun grond verdreven en vervangen door etnische Duitsers uit heel Oost-Europa. Na een afspraak met Stalin begin 1940 werden 128.000 etnische Duitsers uit de Baltische staten en Rusland naar Duitsland gestuurd; velen van hen vestigden zich uiteindelijk in Polen.

Hitlers droom van een Duits rijk in het Oosten werd echter niet door zijn volk gedeeld. Er was geen grote golf Duitse boeren/kolonisten die de lege gebieden wilden bevolken. Ondanks de veelvuldige aandrang vanuit het Derde Rijk slaagde men er niet in deze leemte op te vullen: het feit was simpelweg dat Duitsland de 'Lebensraum' waarvan Hitler zo geobsedeerd was, niet nodig had.

Volgens schattingen zijn er maar liefst drie miljoen Polen van 14 jaar of ouder als slavenarbeider naar Duitsland gebracht. Ze werden zeer bruut behandeld. Dit werkte contraproductief: door het karige voedsel en de slechte omstandigheden liet de effectiviteit van de arbeiders sterk te wensen over. Het Duitse bestuur over het platteland was al even hardhandig. De voedselhoeveelheden die de Polen aan de Duitsers moesten leveren, werden steeds hoger. Er bleef maar weinig over voor de Polen zelf. De dagelijkse hoeveelheid aan calorieën die arbeiders in Warschau in 1941 kregen, was 2.613 voor Duitse arbeiders, 669 voor Polen en 184 voor joden.

POLEN UITROEIEN

De nazi's wilden de Poolse cultuur uitroeien. Alle Poolse instellingen voor hoger onderwijs werden gesloten. Hoog-opgeleide Polen werden gearresteerd en een onevenredig groot aantal onderwijzers, artsen, priesters en hoogleraren kwam terecht in de concentratiekampen, waar hun kans op overleven zeer gering was.

Door de manier waarop Duitsland Polen behandelde, ontstond een van de machtigste verzetsbewegingen van bezet Europa. Hoewel de meeste leden van het Poolse opperbevel uit het land waren gevlucht, waren er nog genoeg officieren overgebleven voor het AK (Poolse volksleger). De regering-in-ballingschap legde de geschillen bij met alle vooroorlogse politieke partijen, behalve de communisten. Het resultaat was een op brede basis gestoelde verzetsorganisatie die klaar was voor de bevrijding en een kleinere groep die naar Moskou keek voor het leiderschap. De belangrijkste missie voor het AK was om het gezag van de regering-in-ballingschap te herstellen tijdens de overgang van de Duitse

Hieronder:
Gevangen genomen Poolse troepen worden op vrachtwagens van de Wehrmacht geladen. De meeste officieren werden vermoord: het beste waarop de gewone soldaten konden hopen, was als slavenarbeider te worden ingezet.

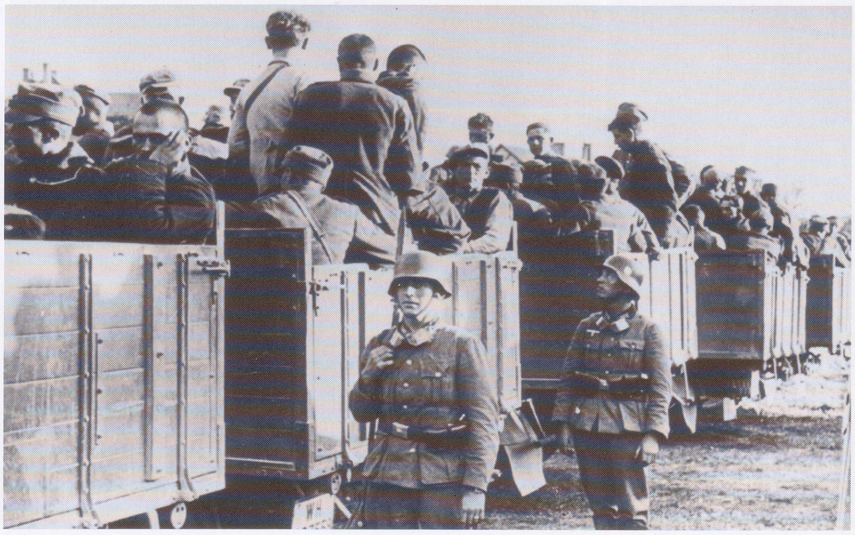

DE EERSTE *EINSATZGRUPPEN*

Hun volledige naam was *Einsatzgruppen des Sicherheitsdienstes und Sicherheitspolizei*. De *Einsatzgruppen* werden berucht omdat ze in Rusland in 1941 verantwoordelijk waren voor de massamoorden op een miljoen joden en communistische partijfunctionarissen. De *Einsatzgruppen* voerden de eerste fases uit van de Holocaust - de opzettelijke en geplande uitroeiing van de Europese joden. Maar dat was oorspronkelijk niet hun taak.

De eerste *Einsatzgruppen* werden in 1938 door Himmler en Heydrich geformeerd. Zij moesten het Duitse leger vergezellen tijdens de opmars in Oostenrijk. Ze waren in eerste instantie bedoeld as mobiele inlichtingeneenheden voor de SD en hadden opdracht marxisten en andere mogelijke tegenstanders van het nazi-regime op te sporen en te arresteren. Zij moesten hun missies uitvoeren totdat de SD permanente vestigingen kon opzetten in het bezette gebied. Soortgelijke eskaders werden gebruikt tijdens de annexatie van Tsjecho-Slowakije.

Heydrich organiseerde zes *Einsatzgruppen* voor de invasie in Polen in september 1939. Elke groep was verdeeld in twee of drie *Einsatzkommandos*: elk van deze 15 *Kommandos* bestond uit 120 tot 150 man. De leden van de *Einsatzgruppen* waren voornamelijk geworven uit de SD, de Sicherheitspolizei en de SS. Hun officiële taak was de Duitse troepen in Polen volgen. Volgens een dagorder an de Wehrmacht waren hun belangrijkste verantwoordelijkheden "het bestrijden van vijandige elementen, het uitvoeren van contraspionage, het opsporen en gevangen nemen van mogelijke politieke tegenstanders, het in beslag nemen van wapens en het verzamelen van inlichtingen." 'Het bestrijden van vijandige elementen' kon men op allerlei manieren uitleggen en de *Einsatzkommandos* hanteerden een zeer brede definitie van 'vijandige elementen'. In de praktijk was men een vijand zodra de SD zei dat men een vijand was, hetgeen onder andere gold voor de drie miljoen joden uit Polen. Een belangrijke taak voor de *Einsatzgruppen* was het oppakken van de joden en ze in getto's onderbrengen. Op lange termijn was het doel echter de Poolse joden totaal uit te roeien. In een briefing op 21 september vertelde Heydrich aan het Opperbevel van het leger dat de getto's slechts een tijdelijke maatregel waren in afwachting van de 'Endlösung' voor het joodse probleem.

De directe taak was Polen van de kaart te vegen. Grote delen zouden geannexeerd moeten worden door Duitsland; de bevolking moest tot slaaf worden gemaakt en hun eigendommen en grond moest naar *volksdeutsche* kolonisten gaan. Hoewel deze eenheden massamoord niet als hoofdmissie hadden, waren ze verantwoordelijk voor een groot aantal wreedheden. Om het risico op opstanden zo klein mogelijk te maken, moest de SS bepaalde groepen in Polen elimineren, zoals intellectuelen, kerkleiders, legerofficieren en grootgrondbezitters. Er werden tien- tot vijftienduizend mensen uit deze groepen vermoord voordat de *Einsatzgruppen* op 20 november 1939 op non-actief werden gesteld.

Boven:
Veel leden van de Einsatzgruppen *bleven in Polen, waar ze een functie bekleedden op de permanente SD-vestigingen in het land. Zij bleven erop gericht potentiële oppositie tegen de nazi's uit te roeien: hier staat een groep SS'ers op het punt geblinddoekte gevangenen bij Palmiry te executeren.*

Boven:
Een zeldzame foto van een Einsatzkommando in actie bij Piasnica in 1939. Hier executeren de SS'ers een aantal potentiële leiders van de Poolse oppositie - leraren, schrijvers, artsen en priesters. De man die de dood in ogen kijkt, is pastoor Piotr Sosnowski.

Links:
Speciale eenheden van de SD werden naar behoefte ingezet in bezet Europa. Hier wordt een groep Tsjechische burgers geëxecuteerd ter vergelding op de moord op Reinhard Heydrich.

naar de Russische bezetting. Omdat de verzetsdaden tot wrede vergeldingsacties van de Duitsers, ging het verzet zeer selectief te werk.

Die zomer was duidelijk geworden dat het Rode Leger uiteindelijk de Duitsers zou verdrijven, maar de regering-in-ballingschap vreesde een communistische 'revolutie' waarbij de kleine communistische verzetsbeweging aan de macht gebracht werd door Stalins T-34's.

Het tegendeel was echter waar: de Comintern verzwakte de communistische verzetsbeweging. In 1944 werden de leden van deze verzetsbeweging zelfs massaal opgenomen in de Poolse divisies van het Russische leger. Stalins 'Lublin-regering' zou nooit een militaire macht krijgen die onafhankelijk was van het Rode Leger. Toen in april 1943 in het Katyn-woud bij Smolensk massagraven werden ontdekt met de lijken van 15.000 Poolse officieren die door de Russen in 1939 gevangen waren genomen, werden de grootste angsten van de Polen over de Sovjet-Unie bevestigd. Het was nu nog maar een kleine stap naar de opstand van Warschau. Al voor de oorlog werd het antisemitisme in Polen aangewakkerd door katholieke fundamentalisten en het populaire nationalisme van de opvolgers van Pilsudski. De Duitsers maakten hiervan dankbaar gebruik. Zij hadden ontdekt dat zelfs bepaalde leden van het Poolse verzet zich achter Hitlers rassenbeleid schaarden.

NAAR HET GETTO

De joodse bevolking van Polen werd massaal opgesloten in getto's. Wie joden hielp zich buiten het getto te verbergen, kon dat met de dood bekopen; er werden premies uitgeloofd voor wie joden en jodenhelpers aangaf. Chantage tierde welig. In het getto gold een beleid van collectieve verantwoordelijkheid: verzetsdaden leidden ertoe dat iedereen gestraft werd. De leiders van de joodse gemeenschap stonden voor een afschuwelijk dilemma: zij moesten potentiële verzetsstrijders intomen, zodat de rest nog wat langer in leven kon blijven. Ontsnappen werd ontmoedigd. De leden van de *Judenrat* redeneerden dat als ze ervoor zorgden dat hun getto's onmisbaar waren voor de Duitse oorlogseconomie, de eigenbelangen voor de nazi's zwaarder zouden wegen dan hun rassenhaat. Er waren zo'n 400, meestal zeer kleine getto's, maar in Warschau en Lodz waren het echt steden binnen de stad. Vanaf maart 1942 werden de kleinere getto's gesloten en de inwoners in een ander getto geplaatst of naar een vernietigingskamp gedeporteerd. In mei werd het getto in Krakau gesloten. De bevolking werd naar Majdenek gestuurd, waar ze in de gaskamers vermoord werden. Tussen juni en september 1942 werden er zo'n 250.000 joden uit het getto in Warschau gehaald en in Treblinka vergast.

VERZET

Het getto in Warschau bleef via de post en de telefoon contact houden met de rest van de stad. De overgebleven inwoners kregen te horen dat het getto waarschijnlijk opgeruimd zou worden en besloten in opstand te komen. Op 19 april 1943 sloegen de joden terug. Ondanks hun armzalige bewapening wisten ze tot 16 mei stand te houden. Er vonden ook opstanden plaats in Bedzin en Bialystok. Dit waren vooral symbolische acties, maar deze symboliek was wel belangrijk: ze stierven in ieder geval niet als weerloze slachtoffers. De leider van de joodse strijdersorganisatie in Bialystok was Mordechai Tennenbaum Tamaroff. Voordat hij gedood werd, vaardigde hij de onderstaande proclamatie uit: “Wij roepen u op: In de naam van het verspilde bloed van onze kinderen - neem wraak! Wreek onze gemartelde moeders, wreek onze ontheiligde martelaren - neem wraak voor ons!” Zoals de talloze ontvoeringen en aanslagen in Duitsland en Zuid-Amerika na de oorlog hebben aangetoond, keerde een handvol overlevenden van de Poolse getto's terug om hun vervolgers te vervolgen.

NA DE OORLOG

De Poolse grens werd na het eind van de oorlog weer verplaatst. Het land kreeg er grote Duitse gebieden bij, waaronder een groot gedeelte van Oost-Pruisen, terwijl ze provincies in het oosten moesten opgeven aan de USSR. De bevolking daalde van 35 miljoen voor de oorlog tot 24 miljoen na de oorlog. De lange Russische bezetting die volgde en waarin zich de nodige opstanden en militaire coups voordeden, was de laatste fase in een donkere periode uit de Poolse geschiedenis.

Links:
Voor de joodse bevolking van Polen betende opsluiting in het getto dat ze voorgoed werden gescheiden van de rest van het land. Dit is een van de drie bruggen die twee delen van het getto in Lodz met elkaar verbinden. De bruggen waren nodig omdat de Duitsers er niet in waren geslaagd de trams om het getto heen te leiden.

Rechts:
Het Duitse bewind in Polen was meedogenloos. Elke Pool die ervan werd verdacht actief te zijn in het verzet of die onderdak bood aan joden riskeerde een standrechtelijke executie in het openbaar om de overige burgers af te schrikken.

DE POOLSE GRENZEN

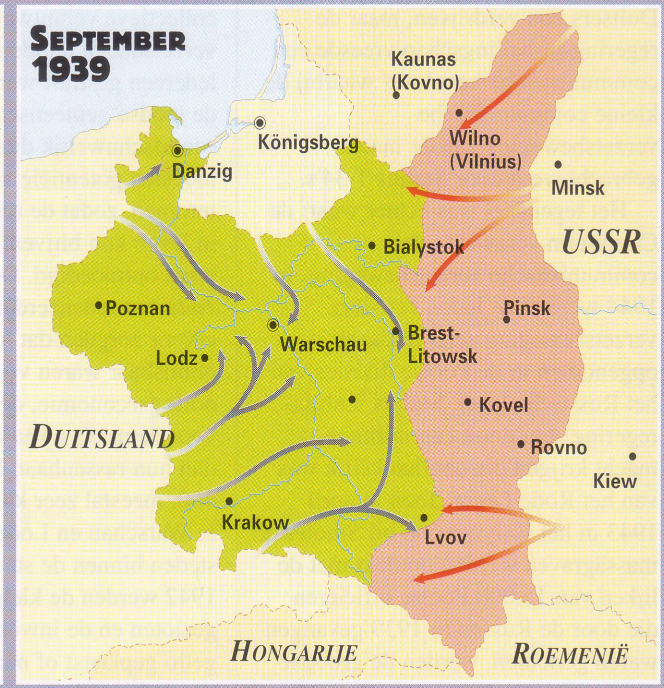

Boven:
Polen verdween volledig tussen 1795 en 1919. Het land werd weer onafhankelijk na de Eerste Wereldoorlog, waardoor Oost-Pruisen werd afgescheiden van Duitsland. Na een oorlog in 1920 kreeg Polen er nog Russisch gebied bij.

Hieronder:
Ten tijde van de Duitse invasie in Rusland in 1941, waren het district Bialystok, de Warthegau en een deel van Silezië in het Duitse rijk opgenomen. Het deel van Polen dat overbleef werd aangeduid als het Generalgouvernement.

Boven:
De Duitse aanval in september 1939 was gebaseerd op de Duitse eisen voor vrije toegang tot de 'Poolse corridor' en Dantzig. Door de Russische invasie die daarop volgde werd het land in tweeën gesplitst.

Hieronder:
Na de oorlog maakten de geallieerden afspraken over nieuwe grenzen voor Polen. De Russen behielden een groot gedeelte van wat ze in 1939 hadden ingenomen, terwijl de Polen Oost-Pruisen en voormalig Duits gebied tot aan de Oder erbij kregen.

Slachting bij Katyn

Op 13 april 1943 maakten de Duitsers bekend dat de Wehrmacht een massagraf had ontdekt in het woud van Katyn bij Smolensk. Daarin lagen de lijken van duizenden Poolse officieren, die al sinds 1940 vermist werden en waarvan men dacht dat ze gevangen werden gehouden door de Russen. Het propaganda-apparaat van de nazi's smulde van deze ontdekking - en ging totaal voorbij aan het feit dat de *Einsatzgruppen* van de SD vergelijkbare misdaden had uitgevoerd. De Duitsers stelden een onafhankelijk onderzoek in, waarbij ook een Zwitserse patholoog en geallieerde krijgsgevangenen betrokken waren. Zij stelden vast dat er 4.143 lijken in het massagraf lagen, die allemaal Poolse legeruniformen droegen. De meest recente documenten die op de lijken werden aangetroffen dateerden van 6 mei 1940. Getuigen verklaarden dat ze hadden gezien hoe een groot aantal Russische trucks met Poolse gevangenen indertijd naar het bos waren gereden. De conclusie sprak voor zich: de Russen hadden de crème de la crème van het Poolse leger vermoord. De Russen voerden hun eigen onderzoek uit nadat ze later dat jaar Smolensk hadden heroverd. Zij gaven de Duitsers de schuld van de slachting en de Britten en Amerikanen kozen ervoor hun bevindingen niet in twijfel te trekken. Ze sloegen zelfs een verzoek van de Poolse regering-in-ballingschap af voor een onderzoek door het Rode Kruis.

DE WAARHEID, EEN HALVE EEUW TE LAAT

Uiteindelijk gaf de Russische premier Michail Gorbatsjov in 1990 toe dat de slachting uitgevoerd was door de NKWD, de geheime politie van Stalin. In 1939 waren zo'n 15.000 officieren gevangen genomen door de Russen. In maart 1940 meldde de NKWD dat men 14.700 Poolse officieren gevangen hield, plus 11.000 "spionnen, saboteurs, landeigenaren, fabriekseigenaren en regeringsfunctionarissen". Om eventuele 'contrarevolutionaire activiteiten' tegen te gaan, gaf Stalin het bevel dat de gevangenen berecht en geëxecuteerd moesten worden. Naast de 4.200 Polen die bij Katyn gedood werden, werden er nog eens 10.200 doodgeschoten bij Charkow en Kalinin en stierven er 7.300 in andere kampen en gevangenissen.

Rechts en hieronder:
De meeste slachtoffers bij Katyn waren reserve-officieren die waren opgeroepen bij het uitbreken van de oorlog. Onder hen bevonden zich artsen, juristen, leraren en zakenlieden - het type mensen dat van nature geschikt was als leiders van het verzet tegen het Russische bewind.

Boven:
Het Duits onderzoek van de slachting werd in alle openbaarheid uitgevoerd. Het team bestond onder andere uit neutrale onderzoekers, priesters en geallieerde krijgsgevangenen. Hun conclusies werden uitgezonden door Radio Berlijn.

Hieronder:
De NKWD had de slachtoffers doodgeschoten en onmiddellijk in de massagraven gedumpt: de Duitse onderzoekers vonden uniformen, identiteitspapieren, brieven, familiefoto's en allerlei andere objecten waardoor men de datum van de slachting kon herleiden tot ergens in mei 1940.

Rechts:
Volgens de Zwitserse patholoog die betrokken was bij het onderzoek, bleek uit de toestand van de stoffelijke resten dat de lijken drie jaar in de grond hadden gelegen. Alle slachtoffers waren vastgebonden en waren op typische NKWD-wijze doodgeschoten met een enkel schot door het hoofd.

Arthur Seyss-Inquart
PAARD VAN TROJE

Op 19 mei 1940 benoemde Hitler Arthur Seyss-Inquart als Reichskommissar voor bezet Nederland, met instructies dat hij vriendschappelijke banden moest bewerkstelligen tussen de Nederlanders en de Duitsers.

Arthur Seyss-Inquart, een wereldse en geslaagde Oostenrijkse jurist werd door Hitler benaderd om de Anschluss mogelijk te maken. Maar hij werd pas echt berucht als *Reichskommissar* voor Nederland.

ARTHUR Seyss-Inquart, de Oostenrijkse jurist, nationaal-socialistische politicus en later rijkscommissaris voor Nederland werd op 22 juli 1892 als zoon van een leraar geboren in Stannern bei Iglau, Bohemen (nu Jihlava in Tsjechië).

In de Eerste Wereldoorlog diende hij als officier in de elite *Tyrol-Kaiserjäger* van het keizerlijke Oostenrijkse leger en raakte hij zwaar gewond. In 1918 werd hij lid van de *Deutsche Gemeinschaft*, een organisatie die fel gekant was tegen joden en vrijmetselaars. Nadat hij rechten had gestudeerd aan de universiteit van Wenen, ging hij in 1921 in die stad werken als jurist. Hij werd een voorstander van de Oostenrijkse *Anschluss* bij Duitsland en raakte betrokken bij nationalistische groeperingen waaronder de Oostenrijks-Duitse Nationale Bond en de *Steirischen Heimatschutz*.

NAZI IN HET GEHEIM

Hij kreeg in 1931 banden met de Oostenrijkse nazi-partij en bood al in het geheim steun aan Hitler toen hij in mei 1937 in de Oostenrijkse regering kwam. Seyss-Inquart stelde naderhand alles in het werk om te bewijzen dat hij op dat moment al lid was van de nazi-partij. Als jurist wist hij een ingenieuze manier te bedenken om zijn partijlidmaatschap te verklaren. Hij beweerde achteraf dat hij in december 1931 aan Dr. Kier gevraagd had om “zorg te dragen voor mijn relatie met de partij.” Hij werd lid van de *Steirischen Heimatschutz* en hij drong er bij partijleider Von Habicht op aan dat die moest verklaren dat de leden van de Heimatschutz ook lid waren van de nazi-partij. Hij maakte hier zo'n belangrijk punt van omdat hij niet gezien wilde worden als een

van de 'Märzveilchen', die pas na 1933 lid werden van de nazi-partij.

"Daarna betaalde ik mijn lidmaatschapsgeld, voor zover ik me kan herinneren, rechtstreeks aan de *Gau Wien* (Wenen). Deze contributie betaalde ik zelfs nog nadat de partij verboden werd... dit bewijst dat ik me in alle opzichten als een lid van de partij beschouwde en, zoals ik eerder al aanvoerde, was ik in december 1931 al verbonden aan de partij."

OOSTENRIJKSE MOORDENAAR

Nadat de Oostenrijkse nazi's in juli 1934 een couppoging deden waarbij kanselier Engelbert Dolfuss vermoord werd, werd de partij verboden en werkte Seyss-Inquart als jurist voor individuele nationaal-socialisten. De nieuwe Oostenrijkse kanselier Kurt von Schuschnigg nam Seyss-Inquart vervolgens op in zijn regering omdat hij dacht dat de nationalistische, maar tegelijkertijd conservatieve en godvrezende Seyss-Inquart een mogelijke aansluiting zou vormen tussen de regering en de rechtse partijen. Volgens Seyss-Inquart waren zowel kanselier Dolfuss als Kurt von Schuschnigg voorstander van de Oostenrijkse aansluiting bij Duitsland, maar wilden ze niet dat de Oostenrijkse nazi's aan de macht kwamen. In een poging de druk vanuit de nazi's te verminderen, had Dolfuss het Oostenrijkse fascistische 'Heimatfront' opgericht dat met Italië samenwerkte. Von Schuschnigg, die hem opvolgde, kwam tot de conclusie dat Mussolini Oostenrijk niet zou steunen bij een confrontatie met Duitsland.

SEYSS ALS JUDAS

Seyss-Inquart maakte zijn loyaliteit aan de nazi's pas openbaar op 12 februari 1938, nadat Von Schuschnigg een zwaar gesprek had met Hitler in Berchtesgaaden. Von Schuschnigg had Seyss-Inquart aangesteld als minister van binnenlandse zaken en veiligheid en de nieuwbakken minister gebruikte zijn gezag om ervoor te zorgen dat de politie de nazi-bewegingen in Oostenrijk voor de *Anschluss* geen strobreed in de weg zou leggen.

Nadat hij naar Wenen terugkeerde na zwaar gewond te zijn geraakt tijdens de Eerste Wereldoorlog, werd Seyss-Inquart een succesvol jurist en politicus. Hij werd ook een fervent voorstander van een politiek verbond tussen Oostenrijk en Duitsland en kreeg daarbij nauwe banden met de Oostenrijkse nazi-partij.

Von Schuschnigg probeerde onder de overeenkomst voor Duitse bescherming uit te komen en voerde daarbij onder andere het resultaat aan van een referendum over de Oostenrijkse onafhankelijkheid. Hitler gebruikte dit om de invasie in Oostenrijk te rechtvaardigen. Toen Seyss-Inquart op 1 maart na aandringen vanuit Duitsland benoemd werd tot kanselier was zijn eerste daad de Duitse troepen, die in feite al onderweg waren, om steun te vragen.

Seyss-Inquart werd op 13 maart 1938 lid van de Duitse nazi-partij. Door dit lidmaatschap kwamen er ook functies in Groot-Duitsland voor hem binnen handbereik. Op 15 maart kondigde Hitler op de Heldenplatz in Wenen onder luide toejuichingen aan dat zijn vaderland was teruggekeerd in het Duitse rijk. De volgende dag werd Seyss-Inquart benoemd tot *Reichsstatthalter* van Ostmark, zoals Oostenrijk nu heette. Hij bekleedde deze functie tot 30 april 1939. Op 15 mei 1939 werd hij rijksminister zonder portefeuille en kreeg hij de rang *SS-Obergruppenführer*. Deze SS-rang betekende erg veel voor hem en op foto's is hij vaak te zien in het zwarte uniform en het latere veldgrijs. Hij was lid van de Reichstag van april 1938 tot 8 mei 1945. Begin september 1939 kwam hij aan het hoofd van het burgerlijk bestuur over het zuiden van Polen. Vanaf 12 oktober 1939 tot mei 1940 werkte hij als tweede man onder Hans Frank in het nieuw ingestelde *Generalgouvernement* in Polen.Daar moest hij onderzoek doen naar de geschiktheid van het district Lublin als een potentiële locatie voor een nieuw joods getto. Seyss-Inquart is echter vooral berucht vanwege de vijf jaar dat hij van 18 mei 1940 tot 8 mei 1945 als Reichskommissar over Nederland heerste. Hij werd daarbij geassisteerd door een andere Oostenrijkse Nazi. H. A. Rauter, die door Hitler persoonlijk was uitgezocht, was het hoofd van de SS en de veiligheidspolitie. Vanuit hun kantoren in het centrum van Den Haag voerden zij een streng koloniaal bewind en legden ze tot in de kleinste

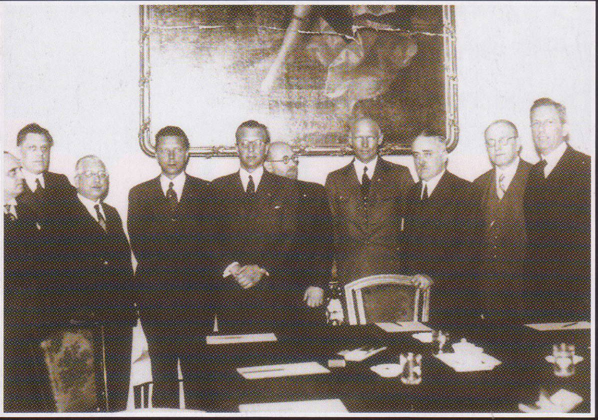

Boven:
Als Reichskommissar voor Nederland vanaf 18 mei 1940 was Arthur Seyss-Inquart de hoogste burgerlijke vertegenwoordiger van de Duitse regering in Nederland. Hij rapporteerde rechtstreeks aan Hitler en had absolute wetgevende macht.

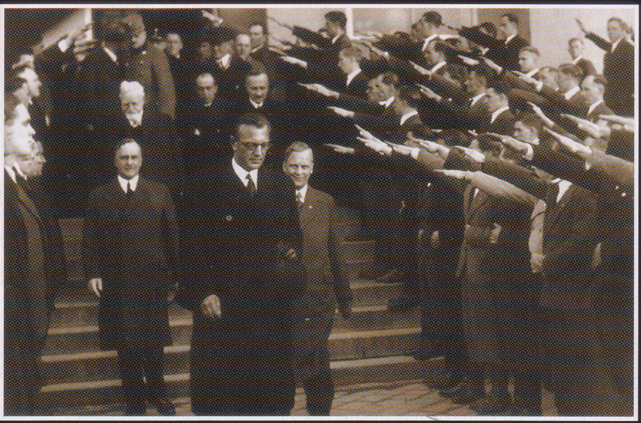

Boven:
Seyss-Inquart volgde Schuschnigg op 2 maart 1938 op als kanselier. Hij bekleedde deze functie slechts vier dagen - lang genoeg voor de Duitsers om de regering over te nemen en Oostenrijk op te slokken in het Groot-Duitse Rijk als de nieuwe provincie Ostmark.

Hierboven:
De intelligente en ogenschijnlijk charmante Weense jurist werd door kanselier Schuschnigg uitgekozen om met Hitler te onderhandelen om Oostenrijk en Duitsland meer op een lijn te brengen. Maar als een waar paard van Troje had Seyss-Inquart zijn eigen agenda, die iets verder ging dan de twee landen op een lijn brengen.

details vast wat de onderworpen Nederlandse bevolking wel en niet mocht doen.

ARRESTATIE VAN JODEN

Ze introduceerden al snel anti-joodse wetten en de Nederlandse joden behoorden tot de eerste joden die verplicht werden de davidsster te dragen. Alle joden werden in 1941 geregistreerd en de deportaties startten in 1942. Seyss-Inquart en Rauter verplichtten Nederlandse mannen in Duitsland te gaan werken, namen waardevolle kunstwerken in beslag en stelden de Nederlandse economie ten dienste aan die van Duitsland. Naarmate de oorlog langer duurde, stelden ze hardere maatregelen in en versnelden ze de deportatie van de joden. Meer dan 100.000 van de 140.000 Nederlandse joden werden naar vernietigingskampen gestuurd. De meesten van hen die achterbleven wisten door hun eigen sluwheid of door de hulp van vrienden uit handen van de autoriteiten te blijven. Toen het joodse academici verboden werd om nog langer aan de universiteit van Leiden te werken of te studeren, maakten de niet-joodse professoren daar in het openbaar bezwaar tegen. Als reactie daarop gaf Seyss-Inquart het bevel de universiteit te sluiten. De strenge anti-joodse maatregelen leidden in februari 1942 tot een algehele staking. Nederland kende natuurlijk al een lange traditie van tolerantie en alle rangen van de bevolking deden mee aan de staking: communisten stonden nu zij aan zij met de katholieke en protestante kerken. Seyss-Inquart reageerde zeer wreed door zeventien Nederlanders te laten executeren. Vijftien van deze mannen waren gearresteerd vanwege het saboteren van een Duits schip op een werf bij Rotterdam. Deze executies vielen in zeer slechte aarde bij de Nederlanders - de doodstraf was immers al in 1870 afgeschaft.

STAKING VOOR DE VRIJHEID

Tussen april en mei 1943 vond er een tweede staking plaats toen de Duitsers probeerden duizenden voormalige Nederlandse krijgsgevangenen die vrijgelaten waren en naar huis hadden mogen terugkeren opnieuw te arresteren. De staking werd neergeslagen. Hierbij verloren 150 mensen het leven, maar de ex-krijgsgevangenen bleven vrij. Er werden aan het eind van de oorlog zoveel levensmiddelen en goederen aan de Nederlandse economie onttrokken dat er in de gebieden die nog niet bevrijd waren tijdens de zware hongerwinter van 1944-45 16.000 mensen van de honger stierven. Zelfs elementaire levensbehoeften als suikerbieten, die van levensbelang waren voor de steden in het westen, werden tegengehouden. Als gevolg daarvan kon de bevolking zich amper in leven houden.

IQ

In Neurenberg stak Seyss-Inquart positief af tegen de andere hooggeplaatste nazi-functionarissen. Zijn nette gedrag en zijn bebrilde gelaat deden hem charmant voorkomen. Hij was intelligenter dan de meeste anderen die terechtstonden en bij een IQ-test scoorde hij na Schacht de hoogste score. Maar hij had zijn intelligentie te grabbel gegooid door alleen maar voor zichzelf en zijn brute meesters te leven. Tijdens de lange serie ondervragingen na zijn arrestatie betuigde hij spijt van de "excessen" van het nazisme, maar deze spijt leverde hem weinig op.

Hij werd schuldig bevonden aan massadeportaties, standrechtelijke executies en het doodschieten van gijzelaars en werd daarom op 16 oktober 1946 opgehangen. Een paar dagen voor zijn executie kreeg hij te horen dat zijn zoon, die vermist was aan het Oostfront, levend was teruggevonden.

Aanslag op Nederland

OP 15 MEI 1940, vijf dagen nadat Duitsland de Lage Landen binnenviel, capituleerde Nederland. Er brak nu een vijf jaar durende periode van wrede bezetting door de nazi's aan.

Het Duitse bestuur werd gekenmerkt door de vervolging van de grote joodse gemeenschap, gevolgd door de deportatie van veel Nederlandse burgers die in het buitenland aan bouwprojecten moesten gaan meewerken. Ook probeerden de nazi's de inwoners van Nederland die zij beschouwden als 'Germanen' in het Duitse volk op te nemen.

Hoe wreder de bezetting, hoe sterker het vertoon van nationale solidariteit. De Duitsers kregen het onmogelijke voor elkaar door de communisten en de kerkelijke bewegingen met elkaar te verenigen.

Met de geallieerde invasie in Frankrijk kwam er nog geen einde aan het lijden van de Nederlanders. Tussen september 1944 en de capitulatie van de Duitse troepen op 5 mei 1945, vormden de nazi's het land ten noorden van de Rijndelta om in een fort. Vele duizenden Nederlandse burgers verhongerden in deze periode of werden standrechtelijk geëxecuteerd als vergelding voor sabotageacties.

Boven:
Na Noorwegen was Nederland het Europese land dat het langst onder de Duitse bezetting leed. Maar de Nederlanders waren geen passieve slachtoffers: ze organiseerden onder andere een aantal landelijke stakingen als protest tegen het harde bestuur van Seyss-Inquart. Deze acties werden telkens weer op meedogenloze wijze de kop ingedrukt.

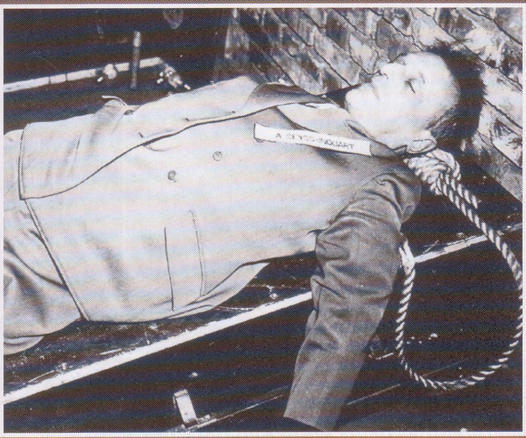

Boven:
Aan het eind van de oorlog knoopte Seyss-Inquart onderhandelingen aan met de geallieerden om het lijden van de Nederlandse bevolking te verzachten. Deze poging om zijn eigen huid te redden, leverde hem in Neurenberg niets op. Hij stierf daar aan de galg.

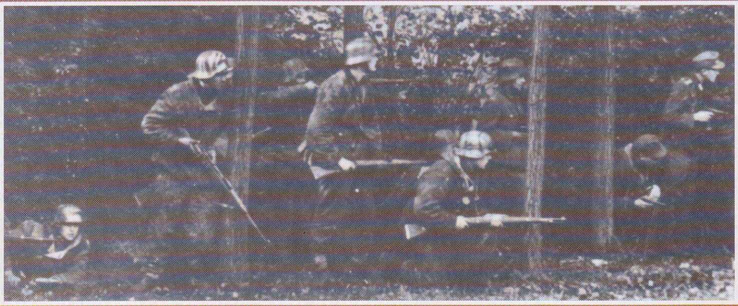

Boven:
De Nederlanders waren volgens de Duitsers 'van superieur bloed, aantoonbaar 100% arisch'. Dit betekende dat vermenging met de Nederlanders de raszuiverheid van de nieuwe Duitse supernatie niet zou aantasten.

Hieronder:
Het Nederlandse verzet startte pas na enige tijd, maar groeide toen snel. Als reactie daarop stuurden de Duitsers 30.000 Nederlandse burgers naar concentratiekampen en executeerden ze nog eens 2.000 Nederlanders tijdens vergeldingsacties.

Hieronder:
De brug bij Arnhem. Op 17 september 1944 - op het moment dat er een grootschalige geallieerde luchtlandingsoperatie begon - drong de Nederlandse regering in ballingschap aan op een nationale staking in Nederland. Als vergelding daarop besloot Seyss-Inquart de rantsoenen van de bevolking drastisch te verminderen.

D-DAY

Een catastrofe voor de As

De invasie in Normandië was de grootste militaire landingsoperatie uit de geschiedenis. Er werden de eerste dag al meer dan 5.000 vaartuigen van diverse makelij ingezet om meer dan vijf divisies aan land te brengen.

De geallieerde invasie in Frankrijk was een van de grootste militaire operaties ooit. Drie luchtlandingsdivisies en vijf infanteriedivisies, geholpen door luchtsteun en beschietingen vanaf zee, werden in Normandië aan land gebracht.

Hoewel de geallieerde invasie in Europa al lang verwacht werd, kwam hij op het moment zelf toch als een verrassing. Geconfronteerd met de geallieerde overmacht op zee en in de lucht konden de Duitse eenheden weinig anders dan dekking zoeken en proberen te overleven.

HET WAS ONBESCHRIJFLIJK ... tussen het laatste vaartuig en de kust was er een pier ontstaan door stapels dode mannen. Het was onmogelijk het strand te bereiken zonder op doden te stappen en de rond de baai was rood van het bloed."

Zo beschreef een jonge Britse officier tijdens de Eerste Wereldoorlog Winston Churchills eerste poging om een landing vanuit zee uit te voeren. De herinnering aan de slachting bij Gallipoli - waarbij er zoveel bloed in het water lag dat men het vanuit de lucht kon zien - was nog lang niet uit het geheugen van de Britse Prime Minister gewist toen men begon met de plannen voor de bevrijding van Frankrijk. Maar Hitlers Atlantikwall met zijn betonnen bunkers en mijnenvelden vormde een veel zwaarder obstakel dan de Turkse verdedigingswerken bij de Dardanellen. En op politiek vlak stond er veel meer op het spel. Door Gallipoli had Churchill in 1915 zijn functie als First Sea Lord moeten opgeven; maar wat gebeurde er als de geallieerde invasie in Frankrijk werd afgeslagen? Zou men dan een tweede poging nog wel overwegen?

Hitler kon niet voorkomen dat de geallieerden landden. Begin 1944 verloor de Luftwaffe zelfs het luchtoverwicht boven het vaderland. *Luftflotte* 3 had op 6 juni nog 820 vliegtuigen, waarvan er 170 bruikbaar waren; de geallieerden zetten er meer dan 5.000 in en voerde alleen al op D-Day meer dan 10.000 vluchten uit. De *Kriegsmarine* maakte de onderzeeër-vloten in Brest en Lorient gereed voor wat algemeen beschouwd werd als een zelfmoordmissie; de bulk van de onderzeeërs was al teruggetrokken naar Noorwegen. De S-Boote en het handjevol torpedobootjagers konden weinig uitrichten tegen de invasievloot van meer dan 5000 vaartuigen. Negen geallieerde slagschepen, 23 cruisers en 73 torpedobootjagers waren gereserveerd om bombardementen op gronddoelen uit te voeren.

DOELWIT NORMANDIË

De Duitsers zouden de geallieerden aan land moeten verslaan. Maar waar? En hoe? Veldmaarschalk Gerd von Rundstedt, opperbevelhebber van het Duitse leger in het Westen, geloofde dat de invasie plaats zou vinden bij Calais waar het Kanaal op zijn smalst is. De Duitsers zouden dan minder tijd hebben om te reageren op de invasievloot en als de vijand eenmaal een bruggenhoofd had ingenomen, zou hij volgens Von Rundstedt binnen vier dagen de Rijn kunnen bereiken. Het binnenland was immers zeer geschikt voor tanks. *Normandië leek hem een minder logische keuze voor de invasie, omdat dit gebied gedomineerd werd door de zogenaamde bocage:* nauwe wegen en hoge heggen, ideaal voor een leger in de verdediging. Bovendien waren er geen grote havens, die volgens de Duitsers van essentieel belang waren. Ze hadden echter niet op de kunstmatige 'Mulberry-havens' van de geallieerden gerekend.

Von Runstedts conclusie werd versterkt door informatie van de Duitse inlichtingendiensten dat er zich een grote concentratie geallieerde troepen in het zuidoosten van Engeland bevond. Dit was FUSAG (First US Army Group) onder bevel van niemand minder dan generaal George S. Patton — de enige generaal in de Britse en Amerikaanse legers voor wie de Duitsers echt bang waren.

Hitler sloot zich aan bij het oordeel van zijn bevelvoerders en liet de grootste troepenconcentratie en de zwaarste verdedigingswerken bij het nauw van Calais onderbrengen.

UIT DE LUCHT VERDREVEN

Maar het zou moeilijk worden om de geallieerden te verslaan nu die heer en meester waren in het luchtruim. Hoewel de Luftwaffe nog altijd in staat was allesvernietigende plaatselijke aanvallen uit te voeren in het Oosten, konden ze weinig bijdragen aan de grondgevechten in Frankrijk. Veldmaarschalk Rommel, die in Afrika meer dan een jaar lang in

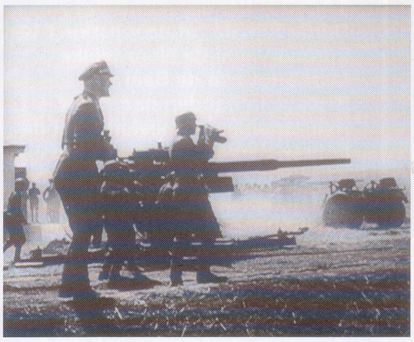

Boven:
Een Duitse 88-mm geschutsbatterij in actie. De Duitsers probeerden een ring van staal in stand te houden rond het bruggenhoofd. Toch slaagden de geallieerden er in om in een hoog tempo voldoende manschappen en materiaal aan land te brengen ter voorbereiding op de onvermijdelijke uitbraak.

Hieronder:
In de voorbereidingen op D-Day werkte veldmaarschalk Rommel onvermoeibaar aan de verdedigingslinies om een geallieerde invasie af te slaan. Hier overlegt hij met generaal Meindl, die het bevel voerde over de 3e en 5e parachutedivisies in Bretagne.

Hieronder:
De algehele kwaliteit van de Duitse troepen langs het invasiefront lag niet erg hoog, zelfs niet met versterking van ervaren SS-eenheden. Het invasiefront was eenvoudigweg te lang om goed verdedigd te kunnen worden door de uitgedunde Duitse legers. Dit was zelfs duidelijk voor het OKW. Daarom wilde men een grote reserve achter de hand houden om die in te zetten tegen de geallieerden zodra bekend was waar de grote invasie zou plaatsvinden.

vergelijkbare omstandigheden had verkeerd, was ervan overtuigd dat de geallieerden op de stranden uitgeschakeld moesten worden. Hij had er weinig vertrouwen in dat het Duitse leger de aanvallers nog terug in zee kon drijven als die eenmaal een bruggenhoofd hadden ingenomen op het strand. Hij wilde de pantserdivisies zo dicht bij de kust positioneren dat ze al binnen een paar uur konden ingrijpen. Von Rundstedt was het hiermee niet eens. Hij wilde een conventionele verdedigingslinie opwerpen, waarbij er vanuit gegaan werd dat de geallieerden er waarschijnlijk in zouden slagen op de stranden te landen. Zodra duidelijk werd waar het hoofdoffensief van de vijand zou plaatsvinden, zouden de Duitsers een geconcentreerde tegenaanval uitvoeren, geleid door de pantserdivisies. Von Rundstedt besefte het risico van luchtaanvallen op troepenverplaatsingen achter de linies overdag, maar de meeste divisies kregen extra batterijen luchtdoelgeschut. In mei 1944 kwam een officier van de 12e *SS Panzerdivision Hitlerjugend* op het idee de *Flakvierling* op het chassis van een Panzer IV te monteren: deze *'Wirbelwind'* werd op bevel van Hitler in ijltempo in productie genomen om ingezet te kunnen worden als gemotoriseerd luchtdoelgeschut. Bovenal vertrouwde het Duitse opperbevel erop dat hun mannen door hun opleiding en discipline - en vooral door hun capaciteiten om 's nachts te vechten - de invasie zouden afslaan voordat de geallieerden in grote aantallen konden landen.

TWEEDELIJNS EENHEDEN

Men moet niet vergeten dat het grootste deel van het Duitse leger zich nog altijd aan het Russische front bevond waar het Rode Leger op het punt stond vijf campagnes te starten die elk voor zich groter waren dan 'Overlord.' Van de 285 divisies die Hitler tot zijn beschikking had, waren er 164 in het Oosten en slechts 60 in het Westen. En van die zestig bestond de helft uit minderwaardige infanteriedivisies, die waren samengesteld uit gewonde, halfinvalide en oudere mannen (een kwart van het Duitse leger was in 1944 ouder dan 34) en buitenlandse troepen die niet blindelings in Hitler geloofden. Veel divisies bevatten onder andere een bataljon voormalige Russische troepen, 'vrijwilligers' voor het anticommunistische leger die steeds minder betrouwbaar werden naarmate het Rode Leger verder naar het Westen oprukte. De infanteriedivisies moesten een veel te lange kustlijn verdedigen. Elke divisie moest in het noordoosten van Frankrijk gemiddeld een sector van 80 km verdedigen; langs de Normandische kust waren deze sectoren zo'n 200 kilometer lang en langs de Atlantische Oceaan en de Middellandse Zee waren ze soms meer dan 300 km lang. De Duitsers hadden hun hoop in Frankrijk gevestigd op 11 pantserdivisies en 4 divisies luchtlandingstroepen die als elite grondtroepen moesten dienen. Aan de andere kant van het Kanaal bevond zich het equivalent van 50 divisies, waaronder 21 Amerikaanse divisies, 15 Britse, drie Canadese, een Poolse en een Franse. Als bevelvoerder van Legergroep B stelde Rommel direct alles in het werk om de Atlantikwall om te bouwen tot een effectief schild. Door de combinatie van slavenarbeid en miljoenen kubieke meters beton en 1,5 miljoen ton ijzer liet hij een netwerk bouwen van grote en kleine bunkers, observatietorens en geschutsposities voor machinegeweren. In het binnenland liet hij antitankgreppels graven; er werden stalen obstakels in de vloedlijn geplaatst waarop de binnenkomende landingsvaartuigen zouden vastlopen.

Maar Rommels onenigheid met Von Rundstedt over hoe deze strijd uitgevochten moest worden werd nooit opgelost. Hitler wees een aantal pantserdivisies aan Rommel toe en een aantal aan de reserve van Von Rundstedt, maar verordende daarbij dat deze alleen met zijn persoonlijke toestemming ingezet mochten worden.

In de maanden die vooraf gingen aan D-Day bombardeerden de geallieerde vliegtuigen het Franse spoorwegsysteem stelselmatig. Bruggen, rangeerterreinen en belangrijke knooppunten werden vernietigd tijdens een campagne die het leven kostte aan zo'n 10.000

IN DECEMBER 1941 schepte Adolf Hitler erover op dat zijn Derde Rijk de totale westkust van Europa vanaf de Noordelijke IJszee tot aan de Baai van Biscaye in handen had. "Het is mijn onwrikbare besluit," zei de Führer, "ervoor te zorgen dat geen enkele vijand door dit front kan breken." Daarom bedacht hij een imposante verdedigingslinie - een brede strook van beton, staal, kanonnen en troepen langs de kustlijn over een lengte van bijna 4000 kilometer. Hij noemde deze linie de Atlantikwall. In de volgende tweeënhalf jaar werkten een kwart miljoen mannen van *Organisation Todt* dag en nacht aan de bouw ervan. Het project werd een obsessie voor Hitler. Voor de geallieerde strategen die de plannen moesten opstellen voor de invasie werd het een van de grootste hindernissen van de oorlog.

Atlantik-Wall

Rechtsonder:
In 1943 stortten de dwangarbeiders die aan de Atlantikwall werkten maandelijks 800.000 ton beton in de enorme verdedigingswerken. In de periode 1942-1944 gebruikten de Duitsers meer dan 17 miljoen kubieke meter beton en 1,2 miljoen ton staal voor de bouw van de Atlantikwall. "Ik ben de grootste fortenbouwer aller tijden," pochte Adolf Hitler

De fundamenten voor een aantal van de grootste Duitse kustartilleriebatterijen langs de Franse kust werden al in 1940 aangelegd. Deze kanonnen in het Nauw van Calais moesten aanvankelijk de Duitse invasie in Groot-Brittannië ondersteunen. Later beschoten ze geallieerde schepen in het Kanaal en bestookten ze regelmatig Dover, Folkestone en andere plaatsen langs de Britse kust.

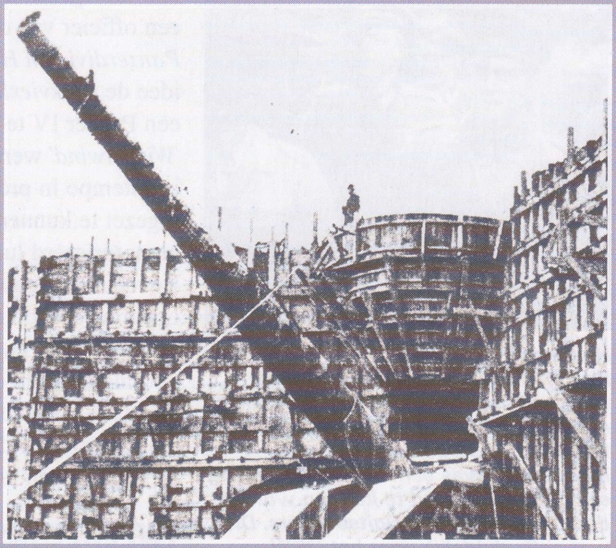

Zo'n 15.000 bunkers en andere installaties beschermden de havens en andere strategische punten langs de Franse kust. In bepaalde gevallen brachten de Duitsers ingewikkelde camouflagepatronen aan om ontdekking door de geallieerde verkenningsvliegtuigen te voorkomen.

Geallieerde landing

Z.O.Z.

in Normandië

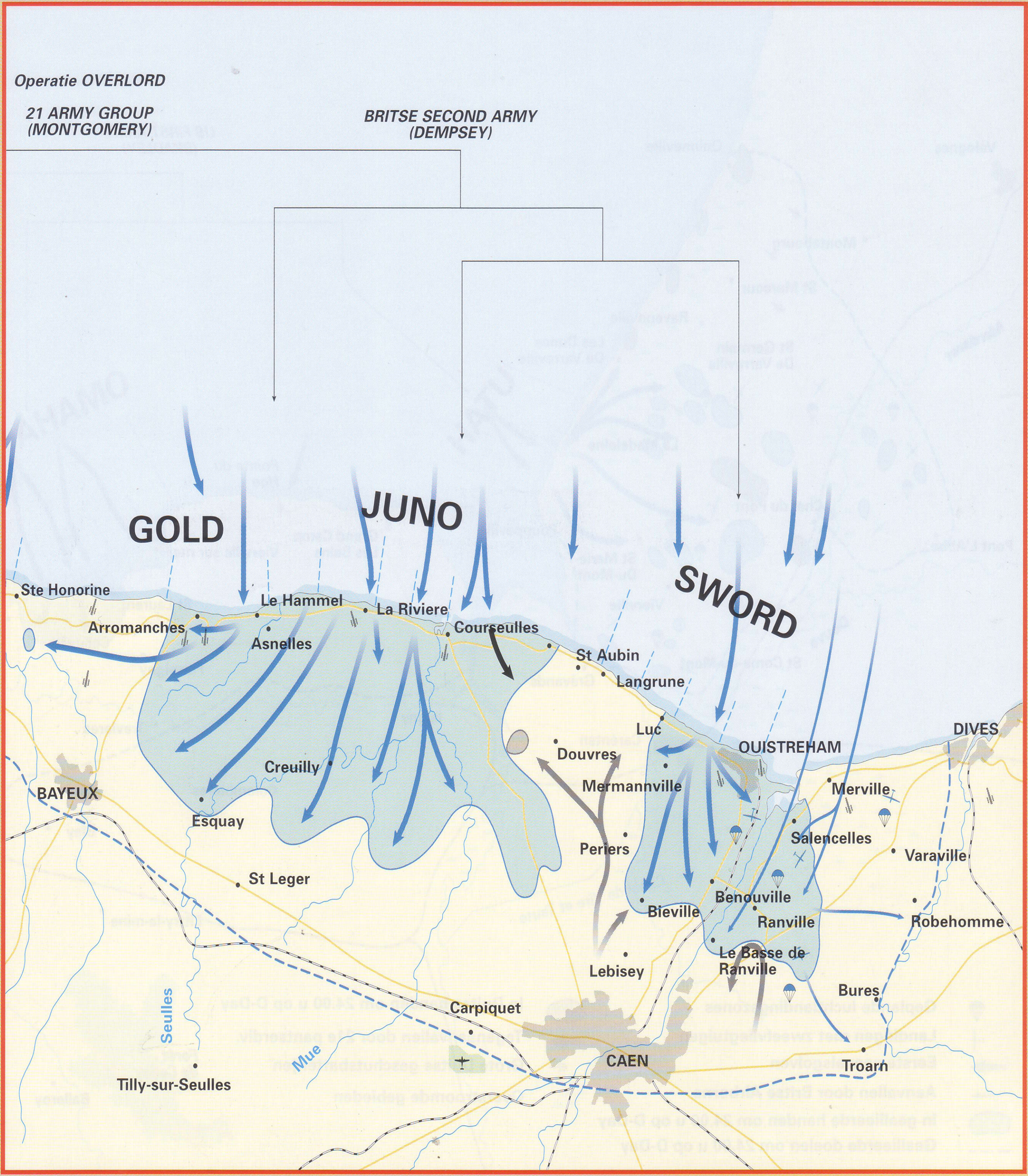

Franse burgers. Als gevolg daarvan duurde het heel lang voordat de Duitse versterkingen het front bereikten. Het koste de 9e en 10e divisie pantsergrenadiers van de SS even veel tijd om door Frankrijk heen te trekken als het ze had gekost om vanuit Rusland Frankrijk te bereiken.

GEALLIEERDE SCHIJNBEWEGING

In de laatste dagen werden de radarinstallaties een voor een uitgeschakeld. Op 6 juni werkte er nog maar een: het radarstation in Calais pikte het signaal op van een enorme groep voorwerpen die de zee overstaken met een snelheid van acht knopen: de invasievloot!

Maar dit was de zoveelste schijnbeweging van de geallieerden. Ze hadden het radarstation in Calais bewust gespaard. Lancasters van 617 Squadron en Stirlings van 218 Squadron vlogen laag over de zee en wierpen 'window' af, strookjes aluminiumfolie die massaal op de radar verschenen. Tegelijkertijd was een flottielje van kleine boten met radarreflectieschilden op weg naar Frankrijk. Om 04.00 uur 's ochtends hadden beide 'vloten' de kust bereikt van waaruit ze het geluid van ratelende ankers die werden neergelaten uitzonden van achter een dik rookgordijn. Daarna voeren ze weer naar huis.

Zo ontvingen de Duitse bevelvoerders in de vroege ochtend van 6 juni meldingen over landingen op verschillende plekken van Calais tot Normandië, terwijl de RAF nepparachutisten dropte om de Duitsers nog meer in verwarring te brengen. Zelfs toen het vaststond dat er geallieerde troepen geland waren in Normandië, bleven de Duitsers ervan overtuigd dat de werkelijke aanval bij Calais zou plaatsvinden. Normandië werd gezien als de zoveelste afleidingsmanoeuvre.

NIET BESTAAND LEGER

Pas vele dagen later besefte OKW dat ze het bij het verkeerde eind hadden. FUSAG had nooit bestaan. Er werd veel informatie gepubliceerd over Pattons bezoeken aan 'zijn mannen', maar deze legergroep bestond alleen maar uit dummy-voertuigen, lege kazernes en een aantal zeer actieve verbindingsmensen die een eindeloze stroom radioverkeer genereerden die door de vijand aan de overzijde van het Kanaal aandachtig gevolgd werd. Het spionnennetwerk van de *Abwehr* in Groot-Brittannië was volledig uitgeschakeld. De Luftwaffe voerde nog maar sporadisch verkenningsvluchten uit; de echte invasietroepen langs de Engelse zuidkust waren zwaar gecamoufleerd, terwijl de FUSAG-eenheden grote hoeveelheden nepvoorraden aan de Duitse verkenners lieten zien.

Ook het tijdstip van de aanval was een verrassing, omdat het weer zo ongunstig leek te zijn. Maar de geallieerden, die in tegenstelling tot de Duitsers nog wel schepen op de Atlantische Oceaan hadden waarmee ze het weer konden voorspellen, wisten dat er tussen de stormen in een rustigere periode zou aanbreken.

Toen de landingen begonnen was Rommel in Duitsland op bezoek bij zijn vrouw. Veel lagere officieren waren weg, ironisch genoeg op oefening om zich voor te bereiden op de invasie — en Hitler lag te slapen.

In het late ochtenduur, toen Von Rundstedt er door Rommels staf eindelijk van overtuigd was dat het tijd was om Hitler om toestemming te vragen om de pantsers te mogen inzetten, lag de Führer nog altijd te slapen. Maar niemand op het OKW durfde hem wakker te maken.

Daarom duurde het tot laat in de middag van 6 juni voordat de dichtstbijzijnde pantsereenheid het bevel kreeg zich in de strijd te mengen - en had Rommels defensieve strategie al gefaald voordat de strijd daadwerkelijk was begonnen.

OP DE STRANDEN

De landingen vonden plaats over een front van bijna 100 kilometer breed, met vijf divisies die vanuit zee aanvielen en drie via de lucht. De Britse en Canadese troepen landden op de drie oostelijke stranden met de codenamen Gold, Juno en Sword, terwijl de oversteekplaatsen over de Orne alvast werden ingenomen door de Britse 6th Airborne Division. De Duitse 716*e* divisie — een tweedelijns formatie met onder andere een bataljon 'Osttruppen' — werd zwaar gebombardeerd door de RAF en vanaf zee, en werden vervolgens volgens plan uit hun defensieve stellingen verdreven. Met behulp van een aantal slim ontworpen pantservoertuigen wist men bressen te slaan in de Atlantikwall: speciale tanks die zich letterlijk een weg sloegen door de mijnenvelden, bruggenleggers en die voorzien waren van houwitsers om bunkers uit te schakelen.

Alleen het verlate ingrijpen door de Duitse 21e pantserdivisie voorkwam een complete ramp voor de Duitsers. Toen deze ervaren tankeenheid eenmaal in actie kwam, vertoonde ze hun gebruikelijke agressie en

Hieronder:
Twee eersteklas bevelvoerders, die beiden geen antwoord hadden op de verrassingsaanval van de geallieerden. Von Rundstedt (rechts) wilde de geallieerden laten landen en zijn reserves dan geconcentreerd inzetten voor een vernietigende klap waarmee hij de geallieerden in zee wilde terugdrijven. Rommel wilde de geallieerden op de stranden vernietigen. Eind juli zou Rommel zwaar ziek zijn en zou Von Rundstedt vervangen zijn vanwege het feit dat hij er niet in was geslaagd de geallieerden tegen te houden.

Verwoesting vanuit de lucht

Hieronder: Spoorwegen vormden een uitnodigend doelwit, zoals ook de piloot van deze Typhoon ontdekt heeft.Grote aantallen zwaar bewapende geallieerde jachtvliegtuigen zwierven boven het slagveld en hadden een vernietigende uitwerking op de Duitse tegenaanvallen.

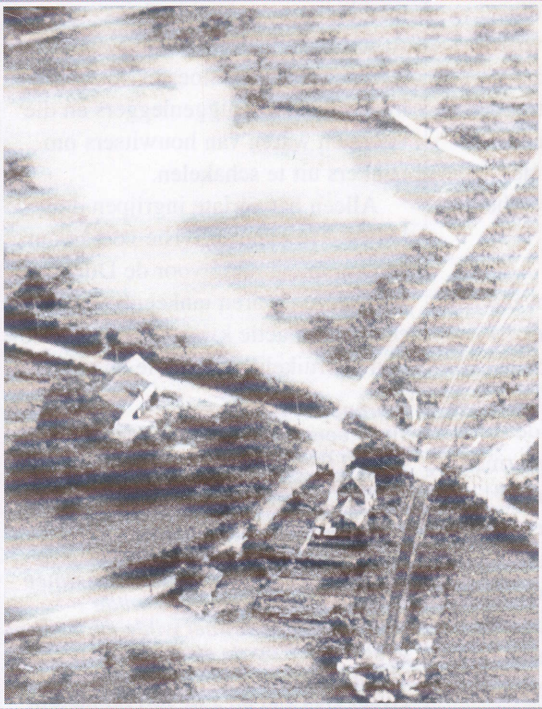

De Martin B-26 Marauder was een belangrijke bommenwerper boven Normandië. Het toestel was lastig te besturen, maar het kon een flinke klap uitdelen.

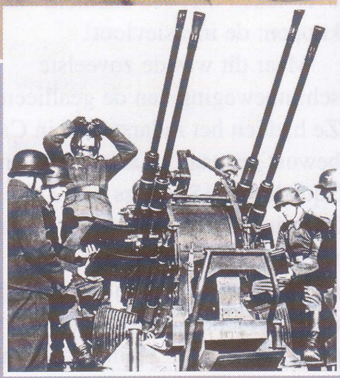

Rechts: De Douglas A-20 Boston/Havoc was een zeer veelzijdige lichte bommenwerper, die ook in grote aantallen werd ingezet tijdens de invasie in Normandië. Om de herkenbaarheid te verhogen, werden de geallieerde vliegtuigen die werden ingezet aan het Normandische front met opvallende zwarte en witte 'invasiestrepen' beschilderd.

vaardigheden. De 21e pantserdivisie voerde een tegenaanval uit tegen de Canadezen, en werd ternauwernood voor het strand tot stoppen gebracht door de geallieerde beschietingen vanaf zee. Als gevolg daarvan bleef de stad Caen, een belangrijk geallieerd doel voor D-Day, in handen van de Duitsers.

NIET OPGEVEN

Utah vormde de westelijke punt van de geallieerde linie en werd ingenomen om een snelle opmars via het schiereiland van Cotentin naar de vitale havenstad Cherbourg mogelijk te maken. Deze sector werd verdedigd door elementen van de tweedelijns 709e infanteriedivisie en was binnen bereik van de 91e infanteriedivisie en het 6e *Fallschirmjäger-*. regiment die uit veteranen bestonden. De Amerikaanse luchtlandingen zorgden echter voor zoveel verwarring - aan beide zijden - dat de Duitse formaties te laat reageerden.

Alleen op Omaha Beach werden de geallieerden met zware tegenstand geconfronteerd. De geallieerde inlichtingendienst had niet gezien dat de Duitse 352e infanteriedivisie daar gearriveerd was. Deze geharde formatie was rechtstreeks afkomstig van het Oostfront.

Het bombardement dat 480 zware B-24 bommenwerpers uitvoerden zag er zeer spectaculair uit, maar de bommen vielen te ver van het strand af. Door bombardementen vanaf zee werden wel een aantal Duitse posities beschadigd, maar verscheidene nieuwgebouwde mitrailleursnesten waren helemaal niet opgenomen als doelwit voor de beschietingen. De eerste golven Amerikaanse troepen leden zeer zware verliezen. Groepjes mannen wisten zich uiteindelijk een weg te banen door verschillende greppels. Een van deze groepen werd aangevoerd door Brigadier-General Norman D Cota van de 29th Infantry Division. Zij trokken om de Duitse mitrailleurs-nesten heen en wisten deze een voor een uit te schakelen. De troepen die later landden, konden relatief veilig aan land komen. Van de 35.000 Amerikaanse soldaten die op 6 juni op Omaha landden, sneuvelden er 2.200. De Duitse 352e divisie trok zich zeer langzaam terug en vocht hard om elke vierkante meter. Van de 6.000 mannen werden er zo'n 1200 gedood, gewond of gevangen genomen.

DE WEG NAAR BERLIJN

Hitlers opzet was mislukt. De geallieerden brachten de eerste dag 170.000 mannen aan land, tegen nog geen 5.000 verliezen. Dankzij het Mulberry-havensysteem konden ze razendsnel troepen en materieel aanvoeren op het strand. De Duitse eenheden die naar Normandië werden overgebracht, ontdekten dat de onophoudelijke geallieerde luchtaanvallen het hen vrijwel onmogelijk maakte zich overdag te verplaatsen. De geallieerde legers in Normandië groeiden sneller dan de Duitse legers. Een maand na D-Day waren er een miljoen geallieerde troepen in Frankrijk. Het spookbeeld van Gallipoli was verleden tijd geworden.

Junkers Ju 88A-5

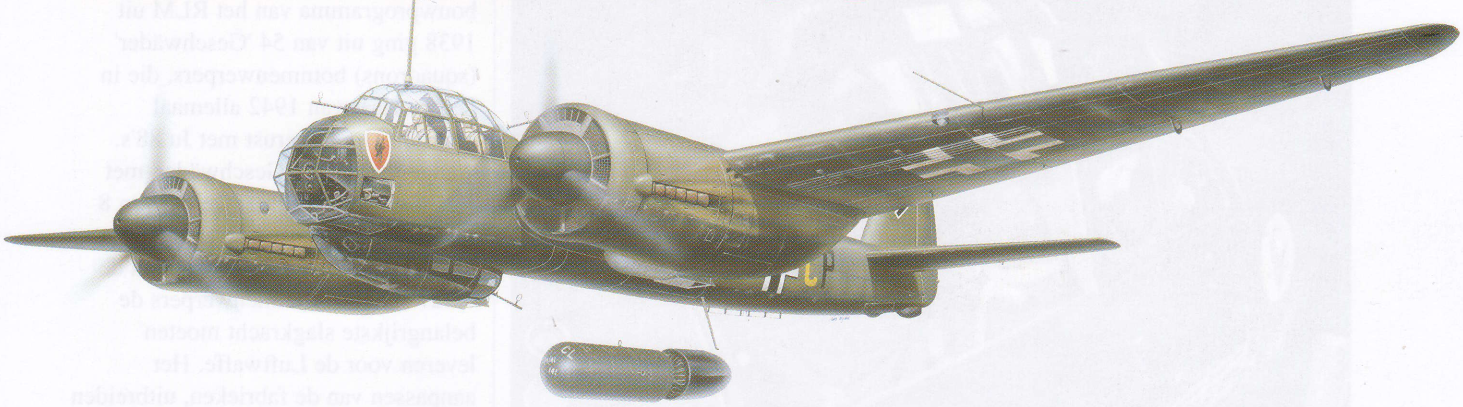

9.Staffel, Kampfgeschwader 30 Gilze-Rijen, Nederland, 1941

Junkers Ju 88A-4
Motorinstallatie: twee 1.350 pk Junkers Jumo 211J-1 motoren
Prestaties: maximum snelheid 470 km/u bij 5300 m; maximum kruissnelheid 400 km/u bij 5000 m; maximaal bereik 2730 km;
Gewicht: zonder lading maar met uitrusting 9860 kg; maximaal opstijggewicht 14000 kg
Afmetingen: vleugelwijdte 20 m; lengte 14,4 m; hoogte 4,85 m; vleugeloppervlak 54,5 m2
Bewapening: een naar voren gerichte 7,92-mm mitrailleur, een naar voren gerichte 13-mm mitrailleur, een of twee 13-mm mitrailleurs voorin en een of twee onder de romp. Maximale bommenlast 4000 kg
Productie van de Ju 88: sept-dec 1939: 69, 1940: 2538, 1941: 3348, 1942: 3661, 1943: 3654, 1944: 3286, 1945: 355
Totaal: 16.911
Omdat het toestel door verschillende leveranciers gebouwd werd, is er enige onzekerheid over het definitieve productiecijfer. De cijfers variëren van 14.780 (inclusief 104 prototypes) tot bijna 19.000 (volgens opgave van Henschel).

Markering
Deze Junkers Ju 88 is voorzien van de code van KG 30, de eerste eenheid die in september 1939 acties uitvoerde met de *Schnellbomber*. Dit *Geschwader* hield zich tijdens de oorlog vooral bezig met missies tegen de scheepvaart op de Noordzee, vanaf bases in Nederland, Denemarken en Noorwegen.

Bommenvizieren
De Ju 88 had twee sets bommenvizieren. De bommenrichter beschikte over een vizier in de neus dat hij gebruikte voor conventionele bombardementen. Ook de piloot beschikte over een vizier dat gebruikt werd voor duikbombardementen. Dit vizier was bovenop de koepel van de cockpit gemonteerd en vouwde weg als het niet gebruikt werd.

Motorinstallatie
Het model A-5 van de Ju 88 werd aangedreven door twee Jumo 211 G-1 motoren, die ook gebruikt werden in de originele productiemodellen, gekoppeld aan de efficiëntere vleugels die ontwikkeld waren voor de Ju 88A-4. In feite werd de A-5 eerder in gebruik genomen dan de A-4, omdat de productie van de zwaardere Jumo 211J motoren van de A-4 vertraging opliep.

Mijnen
De Luftminen Type B was een wapen dat als mijn op zee en als tijdsvertraagde bom op het land kan worden gebruikt. De 'luchtmijn' werd door een parachute afgeremd om te voorkomen dat hij beschadigde voordat hij in het water kwam of te vroeg op het land ontplofte.

productie van de Duitse toestellen bleef meer manuren en meer geschoolde arbeid vergen dan die van de Amerikaanse equivalenten. De productiviteit werd bovendien nog geremd door de ontwerpveranderingen die het ministerie van luchtvaart steeds weer oplegde. Ook met het uitbreken van de oorlog wilde de Duitse industrie maar niet op volle toeren gaan draaien. In plaats daarvan verplaatste Hitler in 1940 de productieprioriteit naar de Wehrmacht en de Kriegsmarine en liet hij minder vliegtuigen bouwen. Zelfs Albert Speer slaagde er later niet in om het optimale rendement uit de burgersector te halen. De enorme autofabriek van Opel ging onderdelen maken voor de Ju 88, maar bouwde nooit een compleet vliegtuig, ondanks de enorme middelen en de geschoolde arbeidskrachten waarover men hier kon beschikken.

GEALLIEERDE FLEXIBILITEIT

De Britse fabrieken daarentegen schakelden, conform de plannen van voor de oorlog, van de productie van bussen over op tanks of vliegtuigen. In Amerika was het nog groter: General Motors bouwde Grumman vliegtuigen voor op vliegdekschepen, terwijl Ford complexe B-24 bommenwerpers bouwde in de speciaal voor dat doel gebouwde fabriek in Willow Run. In 1944 voldeed de fabriek aan de productiviteitsdoelstelling die Henry Ford zichzelf had opgelegd: een viermotorige bommenwerper per uur.

Onder invloed van Goering en Ernst Udet, die volledig ongeschikt was voor zijn functie, had de Ju 88 te lijden onder de constante bemoeienissen van allerlei partijen. Als gevolg daarvan werden er tussen 1936 en 1939 maar liefst 100 voorstudies en prototypes gebouwd voordat de Ju 88 daadwerkelijk in gebruik werd genomen. Er werden ongeveer 250.000 technische wijzigingen doorgevoerd tussen de vlucht van het eerste prototype in december 1936 en de voltooiing van het zesde prototype in 1938.

ONNODIG COMPLEX

Dit was typisch voor de vooroorlogse Luftwaffe, waar men de specificaties van de vliegtuigen nog bleef

Hierboven:
Britse technici onderzoeken een buitgemaakte Ju 88. De kleine cockpit voor de vierkoppige bemanning was bijzonder. De Duitsers hechten meer waarde aan het directe contact tussen de bemanning dan aan de enigszins verminderde efficiency en de hogere kwetsbaarheid bij een gericht salvo.

veranderen nadat ze in gebruik waren genomen, zelfs bij zeer kleine productieseries. Zo werden de slechts 500 Arado Ar 68 jachtvliegtuigen die besteld waren, in een tiental varianten geleverd met vier verschillende types motorinstallaties en drie verschillende radio's. Uiteindelijk leverde het voor de Ju 88 alleen maar vertraging op. De Ju 89 zware bommenwerper, die gepland was voor 1942-44 werd geannuleerd nadat de voorvechter ervan, *Generalleutnant* Walter Wever, gedood werd tijdens een ongeluk met een Heinkel He 70. Terwijl de Britse en Amerikaanse plannen voor viermotorige zware bommenwerpers in een steeds verder gevorderd stadium kwamen, moest de Luftwaffe zich beperken tot een strategie van alleen maar middelzware bommenwerpers. En waar de Heinkel He 111 en Dornier Do 17 conventionele bommenwerpers waren, moest de Ju 88 ook nog een tweede rol vervullen als duikbommenwerper. Er werden grote lamellen onder de buitenkant van de vleugels gemonteerd die als duikremmen moesten fungeren. Onder de vleugels kon het toestel vier bommen van 500 kg meevoeren; de maximale bommenlast was 28 SC50 50-kg bommen. Problemen met overbelasting van het uiteindelijke pre-productietoestel lijden ertoe dat de vleugelconstructie en het onderstel niet bestand waren tegen het hoge gewicht. Zelfs in de eerste toestellen die men in gebruik nam, moesten de piloten al met de nodige omzichtigheid vliegen.

De vierkoppige bemanning zat op dezelfde manier bijeengepropt als in de Dornier Do 17. De Britten geloofden dat dit vanuit een moreel oogpunt wel zin had - het geïsoleerde gevoel waaronder de 'rear-gunners' in bepaalde RAF-bommenwerpers leden was berucht. Maar de cockpit van het Duitse toestel was wel erg krap bemeten.

COCKPIT

De piloot zat hoog aan de linkerkant terwijl de bommenrichter rechts naast hem lager zat; in sommige versies zat de laatstgenoemde hoger en fungeerde hij tevens als tweede piloot. De boordwerktuigkundige zat achter de piloot met zijn gezicht naar achteren gericht, zodat hij tevens de 7,92-mm mitrailleurs (die naar achteren vuurden) kon bedienen. De boordtelegrafist zat daarnaast, maar lager in de romp, zodat hij snel zijn schutterspositie kon innemen om de naar achter gerichte 7,92-mm mitrailleur onder in de romp te bedienen. Het ambitieuze bouwprogramma van het RLM uit 1938 ging uit van 54 'Geschwäder' (squadrons) bommenwerpers, die in het voorjaar van 1942 allemaal moesten zijn uitgerust met Ju 88's. Aangevuld met 4 'Geschwäder' met He 177 zware bommenwerpers en 8 met Stuka's (later te vervangen door Messerschmitt Me 210's) zouden de 7.327 Junkers bommenwerpers de belangrijkste slagkracht moeten leveren voor de Luftwaffe. Het aanpassen van de fabrieken, uitbreiden van het aantal beschikbare arbeidskrachten en verwerven van de grondstoffen kostte echter meer tijd dan verwacht. Daarom besloot Goering af te zien van pogingen om de zware bommenwerpers nieuw leven in te plaatsen. Zoals hij het zelf stelde "de Führer vraagt me niet welke bommenwerpers ik heb. Hij wil alleen maar weten hoeveel ik er heb." In augusts 1939 werden de productiedoelstellingen bijgesteld: de Ju 88 zou nog altijd de belangrijkste bommenwerper moeten worden met een streeftotaal van 2.460 die voltooid moesten worden voor april 1941, waarna de productie van deze toestellen met 300 per maand voortgezet zou worden.

TRAGE PRODUCTIE

Het was leuk voor Goerings adviseurs dat zij beelden hadden van de grootste luchtmacht ter wereld met hakenkruisen op elke staartvin. Het was iets anders om dat ook waar te maken. De productiviteit groeide

Hieronder:
De enige verdediging die een Ju 88 bommenwerper had tegen een eenpersoons jager in duikvlucht met meerdere mitrailleurs bestond uit een paar mitrailleurs achterin de cockpit. Bovendien bood de mitrailleur in het compartiment onder de romp nog wat bescherming voor de onderkant van het toestel.

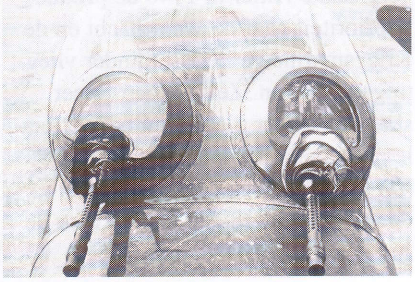

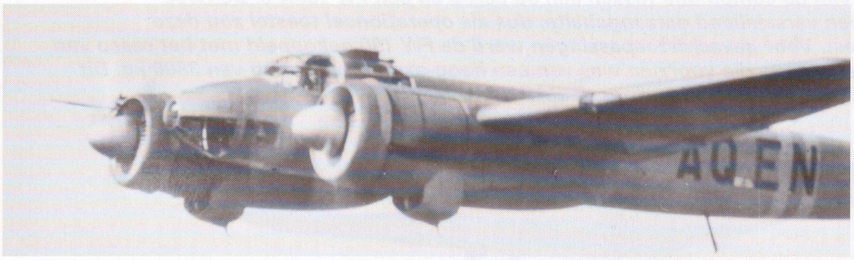

Links:
Het eerste prototype van de Ju 88 vloog op 21 december 1936. In 1938 was hij uitgeroepen tot winnaar van de wedstrijd van de Luftwaffe voor het ontwerp van de Schnellbomber. De orders voor de productie werden in 1938 geplaatst, met uitbestedingen aan Arado, Heinkel, Henschel, Dornier en Volkswagen.

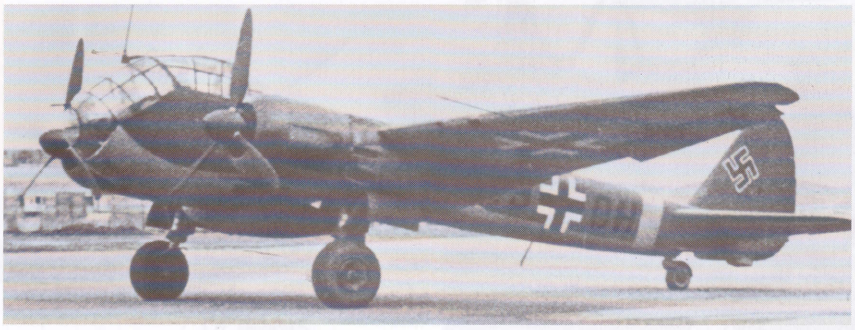

Boven:
Op het moment dat Junkers in 1936 de plannen voor de Ju 88 indiende bij het Reichsluftfahrtministerium, wilde het bedrijf al een verbeterd model bouwen met zwaardere motoren en een grotere, gestroomlijnde cockpit. De Ju 88B op deze foto bleef een prototype, naar werd uiteindelijk doorontwikkeld tot de krachtige Ju 188.

Hieronder:
De Ju 88A-17 was een variant op de standaard bommenwerper, aangepast voor torpedoaanvallen. Hij kon twee LT F5b torpedo's van 750 kg vervoeren in rekken aan de basis van de vleugels.

langzaam, maar steeg nooit echt tot grote hoogte. Aan de vooravond van de oorlog, op 31 augustus 1939, kon de Luftwaffe nog maar beschikken over achttien Ju 88's, tegenover bijna 800 He 111's en 250 Do 17's. Zowel de Heinkels als de Dorniers bleven ook tijdens 1940 in productie om het tekort aan Ju 88's goed te maken. De Heinkel He 111 werd zelfs bijna tot het einde van de oorlog gebouwd.

De Ju 88 deed het prima tijdens de campagne in het Westen in 1940. Het was de beste Duitse bommenwerper die die zomer het Kanaal overstak, maar de defensieve wapens moesten tijdens de Slag om Engeland verzwaard worden omdat de *Schnellbomber* een te gemakkelijke prooi bleek te zijn voor de aanvallen van de Hurricanes en Spitfires.

ZELFVERDEDIGING

Geïmproviseerde installaties van soms wel vier mitrailleurs waren vrij normaal, maar omdat ze allemaal afzonderlijk bediend moesten worden en gebruikmaakten van trommels met 75 patronen, hetgeen neerkwam op een salvo van 3 seconden, was hun effect vooral van psychologische aard.

Het ontwerp voor een herziene cockpit binnen een bolle, glazen neus lag al sinds 1936 op de tekentafel. De Ju 88B kwam tenslotte in 1940 in de lucht. Hij was onder andere voorzien van een naar achteren gerichte 13-mm mitrailleur met beperkte bewegingsmogelijkheden en een 7,92-mm mitrailleur op een draaiend onderstel. Door de langere vleugels en andere verbeteringen had dit toestel een heel ander uiterlijk, waardoor Goering het in mei 1942 een nieuwe naam gaf: de Ju 188. Volgens hem kon Duitsland de Engelsen nu laten voelen dat ze ook iets nieuws hadden.

De Ju 88 was het meeste veelzijdige Duitse vliegtuig van de Tweede Wereldoorlog. Er werden meer dan 40 versies van gebouwd en deze

Mistel: vliegende bommen

De Mistel S3 was een opleidingsversie van de combinatie tussen een Ju 88A-6 en een Fw 190A-6. De twee vliegtuigen gebruikten brandstof met een verschillend octaangehalte, dus als operationeel toestel zou deze combinatie weinig praktisch zijn geweest. Voor gevechtstoepassingen werd de FW 190 gekoppeld met het casco van de Ju 88G nachtjager, met een aangepaste neus die voorzien was van een hoog-explosieve lading van 3800 kg. Dit buitgemaakte exemplaar werd aan het eind van de oorlog door de RAF bestudeerd.

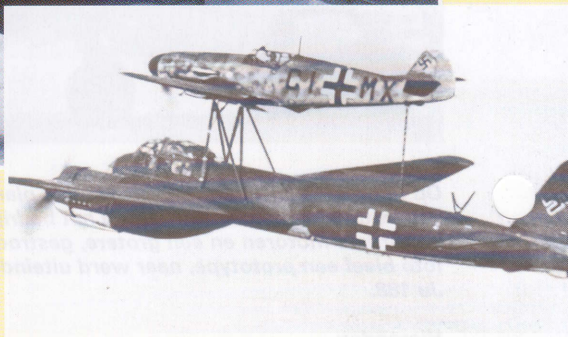

EEN INVENTIEVE toepassing voor verouderde casco's was ze te gebruiken als geleide bommen. Dit gebeurde onder de codenaam *Mistel*. Er werd dan een jachtvliegtuig op een onbemande Ju 88 gemonteerd die volgestouwd was met explosieven. Bij latere versies werd de cockpit van de bommenwerper verwijderd en werd er een langere neus gemonteerd met een lange ontsteking. Zodra hij het doel in zicht had, richtte de piloot in het jachtvliegtuig de hele combinatie en wierp hij de Ju 88 af. De eerste aanvallen die in mei 1944 op deze manier werden uitgevoerd, waren gericht tegen geallieerde schepen. Er werden plannen ontwikkeld voor een massale aanval op de vlootbasis van de Royal Navy bij Scapa Flow in december 1944: 60 Mistel-combinaties zouden naar Denemarken vliegen om een nachtelijke aanval uit te voeren. De missie was zeer riskant - de logge *Mistel*-combinaties zouden reddeloos verloren zijn als ze onderschept werden door Britse nachtjagers. Maar het idee ging helemaal niet door: de missie werd afgeblazen "vanwege slecht weer." Ook een nog grotere actie begin 1945 ging niet door, omdat het Rode Leger een groot aantal *Mistel*-combinaties op de vliegvelden onschadelijk maakte. Het beoogde doel van de acties waren de grote Russische tankfabrieken - een belangrijk doel, maar de aanval van de Luftwaffe kwam maar liefst vier jaar te laat!

Boven:
Het prototype van de Mistel koppelde een Messerschmitt Bf 109F-4 aan een Ju 88A-4. Dit concept werd begin 1943 uitgeprobeerd en leek veelbelovend te zijn. In juli 1943 kreeg Junkers opdracht 15 oude bommenwerpers uit de A-serie klaar te maken voor gebruik als Mistel. _De eerste operationele eenheid was een staffel van KG 101, die de eerste aanval op de geallieerde invasievloot uitvoerde in juni 1944._

verkenningsvliegtuigen, bommenwerpers en jachtvliegtuigen ondergingen steeds weer verbeteringen. Vanaf 1942 had de Luftwaffe vooral Ju 88-bommenwerpers, zelfs meer dan He 111's die nu vooral gebruikt werden als transportvliegtuig.

De Britten wisten heel goed waartoe de Ju 88 in staat was. Een bommenwerper die in de zomer van 1940 neerstortte werd door de RAF weer hersteld en in 1941 werden er vluchten mee uitgevoerd. In juli 1941 landde een Ju 88A-6 per abuis op een vliegveld bij Bristol. De bemanning werd overmeesterd voordat ze beseften dat ze niet naar huis waren gevlogen maar de omgekeerde koers hadden aangehouden. De bemanning van een Ju 88A-5 maakte vier maanden later dezelfde fout en landde op het vliegveld van de RAF bij Chivenor in North Devonshire.

OVERLOPERS

Twee bemanningen van Ju 88's liepen over naar de geallieerden. In juli 1943 vloog een Roemeense piloot in een fonkelnieuwe Ju 88D-1 naar Limassol op Cyprus. Bovendien vloog een bemanning van een elite nachtjageres-kader van de Luftwaffe waarschijnlijk met voorbedachte rade in hun Ju 88R-1 naar Dyce, bij Aberdeen. *Oberleutnant* Heinrich Schmitt, *Oberfeldwebel* Paul Rosenberger en *Oberfeldwebel* Erich Kantwill, die bij de Schotse kust werden opgewacht door een escorte Spitfires van de RAF, berichtten aan hun collega's van 10./NJG 3 dat ze het toestel in de Noordzee moesten laten neerstorten omdat er een motor was uitgebrand. Hun geavanceerde nachtjager, compleet met FuG Lichtenstein-radar, werd nauwgezet onderzocht en Schmitt en Rosenberger verzorgden later uitzendingen op de Britse radio. Hun toestel, dat nog altijd geparkeerd staat op de RAF-basis in St Athan, is een van de slechts 3 Ju 88's die momenteel nog bestaan.

Onder:
Na 1940 werd de Ju 88 de belangrijkste bommenwerper voor de Luftwaffe en werden het toestel en de bemanningen regelmatig afgebeeld in de talloze full-colour propagandabladen die de Duitsers uitgaven.

NACHTJAGER

JUNKERS ONTWIKKELDE een *Zerstörer* (destroyer) versie van de Ju 88 in 1940, toen de beperkingen van de Bf Messerschmitt 110 pijnlijk duidelijk werden boven Groot-Brittannië. De nieuwe jager kwam precies op tijd. Hij bleek een geduchte vijand tijdens langeafstandsoperaties overdag boven de Golf van Biscaije, maar vooral 's nachts was de Ju-88C een effectieve killer. Uiteindelijk werden er meer dan 3.000 nachtjagers uit de C-serie afgeleverd, waarbij de latere versies voorzien waren van radar en omhoog vurend geschut. De bewapende nam toe van 13-mm mitrailleurs tot maar liefst zes stuks 20-mm geschut. Een kort salvo van dichtbij was voldoende om een zware bommenwerper neer te halen. Sommige van deze waardevolle vliegtuigen werden overdag ingezet toen Goering door de onophoudelijke Amerikaanse aanvallen in de zomer van 1944 gedwongen werd alles op alles te stellen om de geallieerden af te stoppen. Dit was een van de eerste keren dat de geallieerden deze nachtelijke jagers daadwerkelijk zagen, maar ondanks hun zware bewapening vormden ze niet echt een grote bedreiging. Door het grote gewicht van hun radar samen met het geschut moesten ze aan snelheid inboeten. Daardoor had de Ju 88 weinig kans tegen de P-51 Mustangs en P-47 Thunderbolts die de zware Amerikaanse bommenwerpers escorteerden.

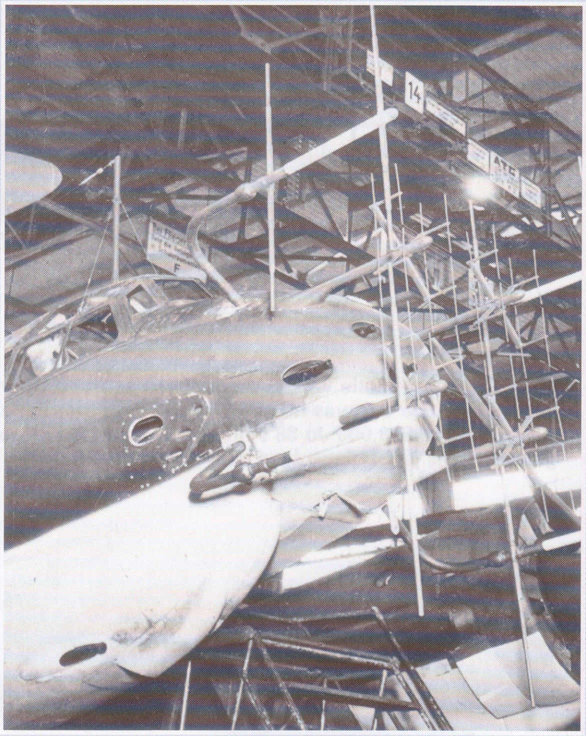

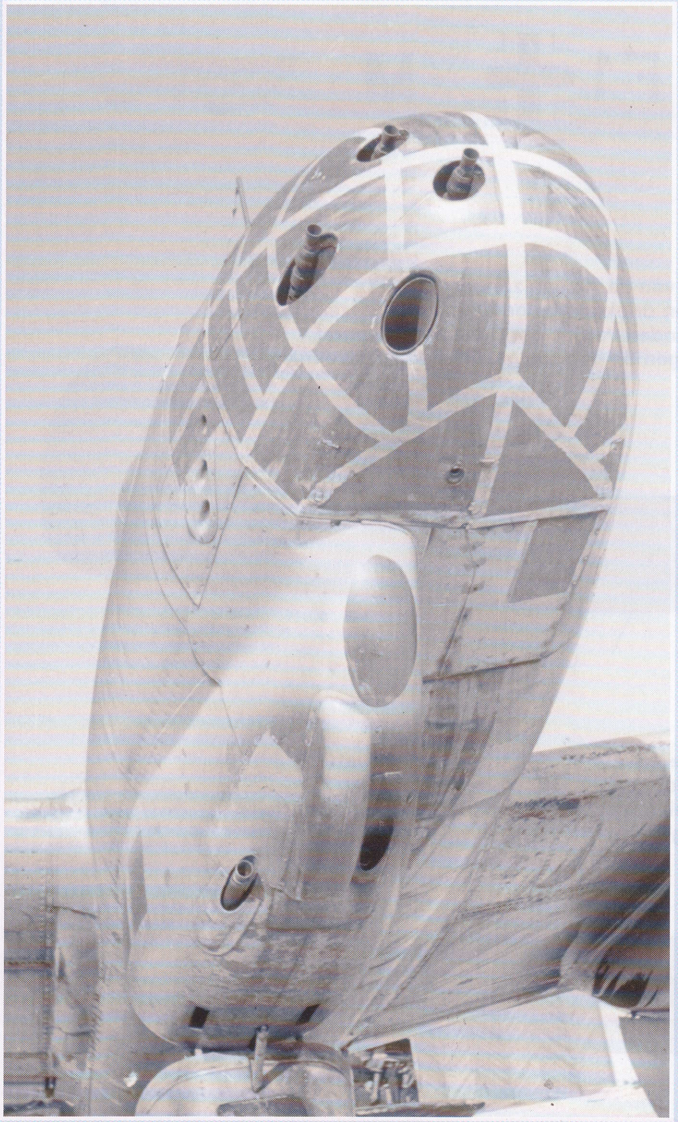

Boven:
Deze Ju 88C-6c is voorzien van Lichtenstein FuG 202 BC en FuG 220 SN-2 radar. De piloten accepteerden het verlies aan snelheid en wendbaarheid dat het gevolg was van het woud aan antennes omdat de krachtige SN-2 een minimaal bereik had van 400 m, terwijl dat bij de oudere BC slechts 200 m was.

Links:
Versies van de Ju 88C zonder radar werden aan het Oostfront gebruikt om treinen uit te schakelen. Bij deze Ju 88C-6 was de neus met het geschut beschilderd zodat hij er uitzag als een relatief onschadelijke bommenwerper, waarschijnlijk om Russische jachtvliegers om de tuin te leiden.

Hieronder:
De ultieme ontwikkeling van de Ju 88 was de Ju 388, die gebouwd werd als verkenningsvliegtuig, bommenwerper en nachtjager. Deze superieure toestellen kwamen te laat om nog verschil uit te maken in de strijd in de lucht.

Ju 88A-4
De A-4, hier beschilderd in de kleuren van III/KG 30 dat actief was boven Kreta en Malta in mei 1941, was een verbeterde variant van de originele bommenwerper, met een nieuw vleugelontwerp en twee Jumo 211J motoren. Alle latere bommenwerpervarianten van de Ju 88 waren gebaseerd op de A-4. Meer dan de helft van de totale productieserie van ruim 14000 Ju 88's waren bommenwerpers van de A-serie.

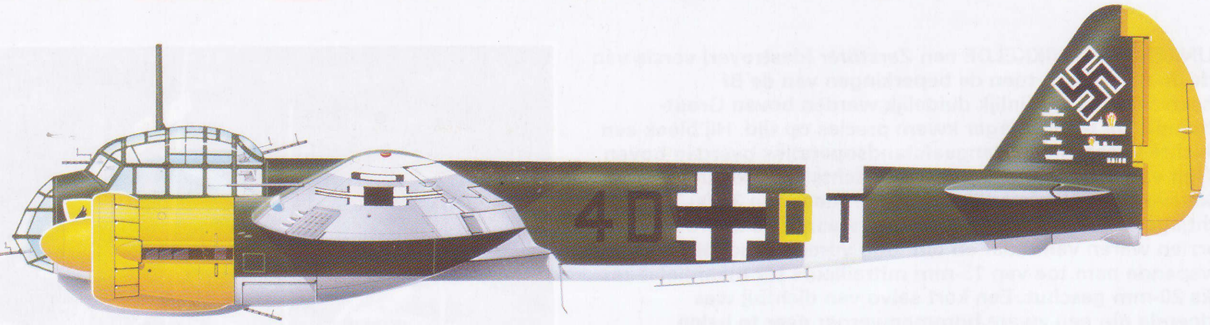

Ju 88C-6
Deze Zerstörer-versie van de Ju 88 werd gebruikt door 4./KG 76, gelegerd in Taganrog aan de Zwarte Zee in 1942. De C-6 was de eerste Ju 88 met massieve neus die in grote aantallen gebouwd zou worden. Van de 3.000 Ju 88's die in 1944 werden uitgeleverd aan de Luftwaffe, waren er meer dan 2.500 gebouwd als jachtvliegtuigen. Het merendeel daarvan waren van het type C-6.

Ju 88S-1
De S-serie bommenwerpers betrof hogesnelheidsversies van de A-serie zonder schutterscompartiment onder de romp en met slechts een driekoppige bemanning. Dit exemplaar vloog vanaf Dedelsdorf bij I/KG 66 tijdens de laatste maanden van de oorlog en werd vooral gebruikt op eenzame acties tegen Groot-Brittannië en tegen de door de geallieerde bezette havens langs het Kanaal en de Noordzeekust.

Ju 88G-6b
Doordat de Ju 88C nachtjager steeds meer materieel kreeg, werd hij ook trager. De verbeterde Ju 88G werd uitgerust met een grotere staart (ontwikkeld voor de Ju 188) en betere wapens. Dit exemplaar dat eind 1944 werd gebruikt door I/NJG 101 bij Ingolstadt is voorzien van max. zes naar voren vurende 20-mm MG 151 plus een stel naar boven gerichte *Schräge Musik*-kanonnen in de romp.

PARTIJ-KUNST

De buste van de 'Germaanse Soldaat' werd gemaakt in de jaren 30 van de twintigste eeuw met het hoofd en de schouders in de klassieke stijl. De helm is het model M1916 dat door het keizerlijke Duitse leger halverwege de Eerste Wereldoorlog werd geïntroduceerd en dat door de Reichswehr en de Wehrmacht tot eind jaren 30 gebruikt werd. Dergelijke bustes werden in allerlei formaten gegoten en werden vaak als geschenk gepresenteerd met een gedenkplaatje op het marmeren voetstuk.

De adelaar en het hakenkruis waren twee van de bekendste symbolen van de nazi's. De adelaar met zijn gespreide vleugels werd massaal gebruikt op het terrein van de partijdagen in Neurenberg; dit ontwerp werd ook vaak in kleinere vorm gebruikt voor ornamenten voor op bureaus of kasten waarmee men de Parteitage herdacht. Het onderstaande exemplaar is 22 cm hoog en is verzilverd. Op het herdenkingsplaatje staat dat deze trofee uitgegeven is door SA-Gruppe Franken, die ook actief was in Neurenberg. De wat kleinere adelaar links is 15 cm hoog. Tijdens de productie is hij van bronspatina voorzien. Dit is een typisch voorbeeld van de ornamenten die men bij winkels van de NSDAP in Neurenberg kon kopen.

IN DE NAZI-STAAT was de kunst aan strenge controle onderworpen. Hitler bepaalde uiteindelijk wat door de beugel kon en zijn smaak ging vooral uit naar realisme en heroïek. Terwijl andere hooggeplaatste nazi's zoals Goering en Goebbels een wat bredere smaak hadden, volgden zij in het openbaar altijd de partijlijn.

BEELDHOUWKUNST

De beeldhouwkunst was wellicht de meest kenmerkende vorm van nazi-kunst en werd getypeerd door realistische afbeeldingen en monumentale werken. Rijke Duitsers konden reproducties kopen van de enorme werken van Arno Breker of Josef Thorak, evenals schaalmodellen van beroemde nazi-monumenten en symbolen.

De enige uitzondering op de regel dat de kunst 'realistisch' moest zijn waren 'volkse' kunstwerken, zoals houtsnijwerk, die deden denken aan de tijden van weleer of die in een traditionele Duitse of *völkische* stijl gemaakt waren.

Hierboven:
Houtsnijwerk was altijd al populair op het Duitse platteland. De nazi's, met hun visie van 'terug naar het land', zagen dergelijke voorwerpen als ideale geschenken. Dit gedenkbord werd aangeboden aan de bevelvoerder van de 27th SS Freiwillige Grenadier Division Langemarck *voor de winterzonnewende, oftewel het* Yulfest, *in 1944. Een paar dagen later zou de eenheid in Oost-Pruisen gaan deelnemen aan de gevechten. Het symbool van de divisie was een* Trifos *een swastika met drie poten, hetgeen wordt doorgevoerd in de drie paardehoofden op het bord.*

Hierboven:
Een handgesneden 'trouwbord' was een gewaardeerd aandenken aan Duitse huwelijksceremonies. Traditioneel at men tijdens verjaardagen en feesten tijdens het jaar brood van dergelijke borden. Dit exemplaar heeft een patroon van korenaren, een traditioneel vruchtbaarheidssymbool, in de rand, plus twee trouwringen die in elkaar grijpen en een 'levensrune' boven het trouwjaar (1943).

Links:
Een replica van de grote bronzen gedenkplaat die door de nazi's werd opgericht naast de Feldherrenhalle *in* München. *Op de plek waar de* Residenzstrasse *overging in de* Odeonsplatz *gedacht dit monument de 16 nazi's die gedood werden tijdens de mislukte putsch op 9 november 1923. Het monument speelde een belangrijke rol tijdens de jaarlijkse herdenking van de putsch en dergelijke replica's werden in een groot aantal kunstwinkels in* München *verkocht als bureau-ornament.*

Het beeld van Adolf Hitler image was alom tegenwoordig in nazi-Duitsland. Borstbeelden waren een populaire maar dure manier om de Führer te eren en er werden verschillende versies van gemaakt door beeldhouwers uit het Duitse rijk. Ze varieerden van klein tot enorm groot. Soms waren het exclusieve kunstwerken die in opdracht werden vervaardigd. Andere exemplaren waren dure bronzen beelden die in een beperkte oplage gemaakt werden. Deze buste van de hand van Otto Schmidt-Hofer, is voorzien van donkergroen patina op handelszink. Goedkopere kopieën hiervan werden in grote aantallen vervaardigd en langs commerciële kanalen verkocht.

Pétain (Henri) Philippe (1856 - 1951)

De Franse maarschalk en oorlogsheld Pétain werd op 24 mei 1856 als zoon van een boerenfamilie geboren in Cauchy-la-Tour, Pas-de-Calais . Tijdens de Eerste Wereldoorlog verdedigde hij Verdun tegen de Duitse aanvallen en later bereidde hij het Franse offensief van september 1918 voor. In 1940 werd hij benoemd tot vice-premier en drong hij aan op een spoedige capitulatie in de hoop redelijke voorwaarden te kunnen onderhandelen met de Duitsers. Na de wapenstilstand met de Duitsers werd hij Chef d'Etat van het neutrale, niet-bezette gedeelte van Frankrijk dat vanuit Vichy geregeerd werd door Pierre Laval. Na de bezetting van de rest van Frankrijk in 1942 had hij geen officiële rol meer, maar in juni 1944 riep hij de Fransen op zich "erbuiten te houden", waarmee hij op de geallieerde pogingen om Frankrijk te bevrijden duidde. In 1945 werd hij door de Duitsers naar Duitsland overgebracht, maar in april 1945 keerde hij uit eigen beweging terug naar Frankrijk.

Hij werd berecht wegens hoogverraad en ter dood veroordeeld. Deze straf werd echter omgezet in levenslange gevangenisstraf. Uiteindelijk stierf hij op 23 juli 1951 in Port-Joinville. Tot zijn laatste snik hield hij vol dat hij Frankrijk gered had. "Het Franse volk zal nooit vergeten dat ik ze gered heb (in Vichy) zoals ik ze bij Verdun gered heb".

Boven:
Om de totale vernietiging van Frankrijk te voorkomen collaboreerde de held van Verdun uiteindelijk met Hitler. Hij was overtuigd van de Duitse eindoverwinning in Europa.

Pfeffer von Salomon, Franz Felix (1888 - 1968)

Pfeffer voerde het bevel over de SA van 1926-30 nadat Röhm Duitsland verlaten had. Met strakke discipline en traditionele legerexercities veranderde hij de SA van een bende straatvechters in een geschikt propaganda-instrument. Hij introduceerde de parades en de begroeting waarbij de marcherende mannen massaal "Heil Hitler!" schreeuwden. De eerste keer dat deze begroeting gebruikt werd, was in juli 1925 tijdens een parade van 5000 SA'ers in Weimar. Na de muiterij van Stennes in 1931 en een discussie met Hitler over de benoeming van SS'ers in de Reichstag in plaats van SA'ers, werd hij uit het commando van de SA ontheven. De taaie Pruis Pfeffer hoorde niet bij de sentimentele Beierse groep binnen de nazi-partij - hij liet zich vaak laatdunkend uit over Hitler.

Zie ook In het Derde Rijk
Nummer 20: Opkomst van SA

Boven:
De gedecoreerde Pfeffer von Salomon die hier in 1927 met Hitler te zien is, bracht discipline in de SA. Na de terugkeer van Röhm in 1931 waren zijn dagen echter geteld.

Pimpf

Jongens in de leeftijd van 10 tot 14 die lid werden van het *Deutsches Jungvolk* - onderdeel van de *Hitlerjugend* - stonden bekend als *Pimpfs*.

Nadat het lidmaatschap van de Hitlerjugend eind jaren 30 verplicht werd, moesten alle Duitse jongens zich voor de 15e maart van het jaar waarin ze tien werden aanmelden bij het Reichsjugend Hauptamt. Na een grondig doorlichten van hun familieachtergrond, met name op het gebied van raszuiverheid, werden de jongens dan toegelaten tot het *Jungvolk*.

Na een proeftijd van zes maanden moesten de *Pimpfs* de *Pimpfenrobe* afleggen. Deze test bestond uit het uit hoofd voordragen van verkorte versies van nazi-leuzen, bekend als *Schwertworte*, zwaardwoorden, en alle coupletten van het *Horst Wessel-lied*. Ze moesten 60 meter rennen in 12 seconden, een bal 25 meter ver weggooien, 2,5 meter ver springen en deelnemen aan een trektocht van anderhalve dag. Dit was een pittige test voor tienjarigen. Op 14-jarige leeftijd gingen de *Pimpfs* van het *Jungvolk* naar de feitelijke *Hitlerjugend*.

Pinguin (Schip 33 of Raider F)

Gecamoufleerd Duits slagschip; was oorspronkelijk de 17.600-tons *Kandelfels* van de Hansa-lijn. Werd in 1936 voltooid na de *Goldenfels* die later omgebouwd werd tot de raider *Atlantis*. De Pinguin voer op 22 juni 1940 voor het eerst uit voor een tocht van één jaar over de Atlantische, de Indische en de Stille Oceaan. De *Pinguin* was een van de meest succesvolle 'raiders' en wist 28 schepen van in totaal 136.551 ton buit te maken en/of tot zinken te brengen.

Door informatie van ULTRA kon de Britse cruiser HMS *Cornwall* de *Pinguin* na een hevig gevecht op 8 mei 1941 voor de Seychellen tot zinken brengen.

Het schip had zes 155-mm kanonnen, een 175-mm kanon, twee stuks 37-mm en twee stuks 20-mm luchtdoelgeschut, naast mijnen en torpedo's. Het had twee Arado watervliegtuigen voor herkenningsvluchten.

Boven:
In januari 1941 viel de Pinguin Noorse walvisvaarders aan voor de kust van South Georgia. Hierbij werden 14 schepen buitgemaakt, waaronder drie verwerkingsschepen. De meeste schepen werden als buit naar Frankrijk gevaren.

Piscator, Erwin (1893 - 1966)

Theaterdirecteur, regisseur en prominente vluchteling uit het Derde Rijk. Erwin Piscator werd op 17 december 1893 geboren in Ulm in het district Wetzlar. Hij moest in 1915 in dienst en werd ingedeeld bij een 'Fronttheater' in Kortrijk, België, waar hij als acteur en regisseur meewerkte aan voorstellingen voor de troepen.

Door de ervaringen die hij tijdens de oorlog opdeed, werd Piscator gesterkt in zijn pacifistische en communistische overtuigingen. In 1920 richtte hij het Proletarische Theater op in Berlijn, waarmee hij in de arbeiderswijken van de stad speelde. Samen met Dadaïsten uit Berlijn, introduceerde hij revolutionaire technieken zoals filmprojectoren en luidsprekers op het podium. In 1929 publiceerde hij een verhandeling over 'Het Politieke Theater'. Al in 1931 zag Piscator welke richting de Duitse politiek nam en verhuisde hij naar Moskou, waar hij bij de Internationale Revolutionaire Theaterbond ging werken. Van 1936 tot 1939 was hij in Parijs; daarna verhuisde hij naar New York. In de jaren 1950 werkte hij in Zwitserland, Italië, Zweden en Duitsland, en vanaf 1962 tot aan zijn dood was hij de leider van de Freie Volksbühne in Berlijn.

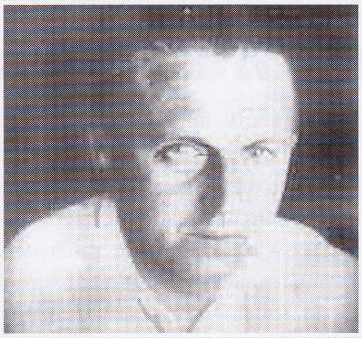

Boven:
Hoewel hij vandaag de dag minder bekend is dan zijn tijdgenoten zoals Berthold Brecht, was Erwin Piscator toch een belangrijke pionier voor de ontwikkeling van het moderne politieke theater.

Pius XI (1857 - 1939)

Achille Ratti werd in Desio bij Milaan geboren en in 1879 tot priester gewijd. Na een briljante carrière als geleerde en theoloog werd hij in 1922 verkozen tot paus. Met behulp van zijn staatssecretaris, kardinaal Eugenio Pacelli, sloot paus Pius XI namens het Vaticaan verdragen en concordaten met Beieren in 1924, Pruisen in 1929, Baden in 1932, het Derde Rijk in 1933 en Oostenrijk in 1934.

Zijn overeenkomsten met de nazi's hielden echter geen stand: op 14 maart 1937 vaardigde hij een kritische encycliek uit over de staat van de kerk in Duitsland. Deze had de titel *Mit brennender Sorge* - Met brandende zorg - en protesteerde tegen de schendingen van de rechten van het volk en de wet. In dezelfde week gaf hij *Divini redemptoris* uit, een brief waarin hij het atheïstische communisme veroordeelde.

In 1929 had hij de verdragen van Lateranen gesloten met Mussolini, maar twee jaar later protesteerde hij via een brief *Non abbiano bisogno* tegen de heidense verering van de staat door de Italiaanse fascisten. Hij stierf in Rome op 10 februari 1939.

Boven:
Paus Pius XI zag in dat het nodig was om tot afspraken te komen met het fascisme, zowel in Italië als in Duitsland. Desalniettemin bekritiseerde hij het goddeloze karakter van de regeringen in Rome en Berlijn.

Pius XII (1876 - 1958)

De in Rome geboren Eugenio Pacelli zou bekend worden als een van de meest controversiële pausen van de 20e eeuw. Hij werd in 1899 tot priester gewijd en werkte lange tijd als pauselijk diplomaat. In de jaren 30 werkte hij nauw samen met Pius XI en droeg hij bij aan de totstandkoming van de Concordaten. Hij werd in 1939 tot paus verkozen.

Pius XII probeerde door bemiddeling te voorkomen dat de Tweede Wereldoorlog uitbrak en probeerde de slachtoffers en vervolgden te helpen, maar dit had allemaal weinig effect. De naam Pius XII is echter vooral bekend vanwege de holocaust. Op 30 april 1943 schreef hij een brief aan de aartsbisschop van Berlijn. Hij schreef daarin: "het is overbodig om te stellen dat onze vaderlijke liefde en zorg momenteel groter zijn jegens niet-arische of half-arische katholieken, die evenzeer kinderen van de kerk zijn als de anderen, nu de wereld om hen heen ineenstort en zij zulke moeilijke tijden beleven. Helaas kunnen wij hen in de huidige omstandigheden weinig andere effectieve hulp bieden dan onze gebeden".

Deze zijdelingse verwijzing was een van de weinige uitspraken die de paus deed over de Endlösung; volgens critici verblindden zijn afkeer van het communisme en zijn angst dat dit zich verder zou verspreiden hem voor de kwaden van het nazisme. In juni 1943 zei hij tegen de kardinalen dat een publieke veroordeling van de moord op de joden waarschijnlijk meer kwaad dan goed zou doen. Dat jaar pakten de nazi's 8000 joden op in Rome. De ongelukkigen, waaronder 1000 vrouwen en kinderen, gingen rechtstreeks naar de gaskamers in Auschwitz.

Paus Pius XII stierf op 9 oktober 1958 in Castel Gandolfo.

Rechtsboven:
Als pauselijk nuntius onderhandelde kardinaal Eugenio Pacelli over het concordaat met de nazi's in Berlijn. Zijn reputatie als paus Pius XII werd overschaduwd door de holocaust en door de vraag of hij genoeg deed om de volkenmoord tegen te houden.

Zie ook In het Derde Rijk
Nummer 28: Hitler en de kerk

Planck, Erwin (1893 - 1945)

Planck, ambtenaar en lid van het verzet, werd op 12 maart 1893 in Berlijn geboren als zoon van de internationaal bekende fysicus Max Planck. Hij raakte tijdens de Eerste Wereldoorlog gewond en werd gevangen genomen en door de Fransen uitgewisseld tegen Franse krijgsgevangenen. Na de oorlog was hij verbonden aan de Reichskanzlei, maar hij trad af toen Hitler aan de macht kwam. Hij ging vervolgens economie, politicologie en geschiedenis studeren, en sloot zich aan bij het actieve verzet tegen Hitler.

Na de mislukte aanslag op Hitler werd hij op 23 juli 1944 gearresteerd en voor het *Volksgericht* gebracht. Dit veroordeelde hem ter dood. Hij werd op 23 januari 1945 in Plötzensee geëxecuteerd.

Zijn vader, een van de breinen achter de kwantumfysica, was een van de weinige gerenommeerde wetenschappers die tijdens Hitlers bewind in Duitsland bleven. Hij was echter geen nazi: hij kwam op voor zijn joodse collega's en gaf colleges over het werk van Albert Einstein.

Plötzensee

Een gevangenis in het district Charlottenburg ten noordwesten van Berlijn. In een groot bakstenen gebouw binnen dit complex bevond zich een van de belangrijkste executiecentra van de Duitse hoofdstad. Bijna 3000 terdoodveroordeelden werden hier in de tijd van het Derde Rijk geëxecuteerd, meestal door ophanging of door onthoofding met de guillotine. Sommigen daarvan waren criminelen die voor zware misdaden veroordeeld waren, maar de meesten waren tegenstanders van het nazi-regime. In Plötzensee was het vooral in de laatste winter van de oorlog zeer druk, toen de samenzweerders van de aanslag tegen Hitler hier terechtgesteld werden. Bekende namen daaronder waren Von Hassell, Planck, Popitz, Von Moltke en Leber. De meesten werden aan pianosnaren opgehangen om een langzame dood te sterven, maar op Hitlers instructies werd Carl Goerdeler, de voormalige burgemeester van Leipzig, met een kleine bijl onthoofd.

Pohl, Oswald (1892 - 1951)

SS-*Obergruppenführer* die vanwege zijn leidinggevende rol binnen de SS-bedrijven een van de machtigste mannen binnen de SS-staat werd.

Hij werd in Duisburg geboren op 30 juni 1892 en werkte aan het eind van de Eerste Wereldoorlog als purser voor de marine. In 1934 was hij hoofdbetaalmeester, maar hij verruilde zijn baan bij de marine voor een hoge administratieve functie op het SS-hoofdkwartier. Hij was in 1926 lid geworden van de nazi-partij en sloot zich in 1929 aan bij de SS.

Hij voerde zowel het bestuur over eenheden van de Waffen-SS als over concentratiekampen en organiseerde fabrieksprojecten voor kampgevangenen. In 1939 kreeg Pohl een hoge functie binnen het Ministerie van Binnenlandse Zaken en werd hij verantwoordelijk voor de economische activiteiten van de SS, die met het uitbreken van de oorlog snel groter werden. Van 1942 tot 1945 gaf Pohl leiding aan het *Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt* - WVHA - van de SS. Hij gebruikte de vrijwel onbeperkte stroom kampgevangenen als goedkope arbeidskrachten voor de oorlogsindustrie: in 1944 waren er meer dan een half miljoen gevangenen beschikbaar en dit aantal steeg begin 1945 tot bijna 800.000.

Pohl wilde iets humanere omstandigheden voor de slavenarbeiders dan Himmler, die wilde dat de slaven zich dood werkten. Pohl besefte echter dat de slaven productiever waren als ze iets beter behandeld werden.

Na de oorlog dook Pohl onder, maar in mei 1946 werd hij gearresteerd toen hij als boerenknecht aan het werk was. Hij werd in november 1947 door een Amerikaans militair tribunaal berecht, schuldig bevonden en ter dood veroordeeld. Op 8 juni 1951 werd hij opgehangen in de gevangenis in Landsberg.

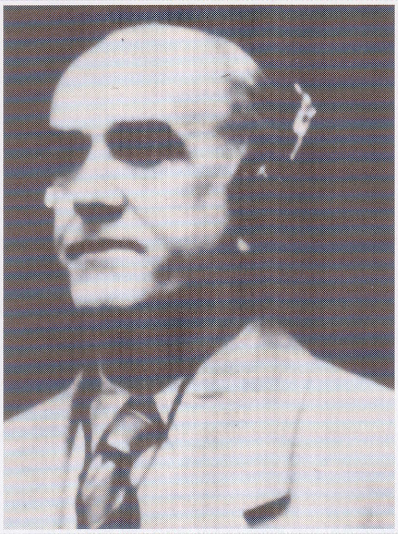

Boven:
Onbewogen hoort Oswald Pohl zijn terdoodveroordeling wegens oorlogsmisdaden aan. Als hoofd van de bedrijfsactiviteiten van de SS bestuurde Pohl een enorm industrieel apparaat waarin tienduizenden slaven zich letterlijk dood werkten.

Zie ook Nazi verschrikkingen
Nummer 2: Slavenarbeid

'Polnische Wirtschaft'

'Poolse economie' was de beeldspraak die de leiders van de nazi's gebruikten als aanduiding voor het verlies van Pruisische gebieden na 1918. Deze gebieden werden de "bloedende grenzen van het Oosten" genoemd. Ook het bestaan van een onafhankelijk Polen werd gezien als een belemmering voor de *Lebensraum* - de leefruimte voor Duitsers in het Oosten. Met de uitdrukking 'Polnische Wirtschaft' verwezen de nazi's naar de grote aantallen Duitssprekenden die onder Pools bewind leefden. De vooroordelen die hiermee in het leven werden geroepen, droegen bij tot de rechtvaardiging van de invasie in Polen in september 1939.

De uitdrukking dateerde uit het midden van de 19e eeuw, toen hij in de Duitse spreektaal gebruikt werd als gezegde voor een algehele staat van verwarring en verwaarlozing. Uiteindelijk werd deze uitdrukking een synoniem voor 'puinhoop'. Indertijd stond Polen onder Russisch bewind en stond het land bekend als een zeer arme en chaotische streek.

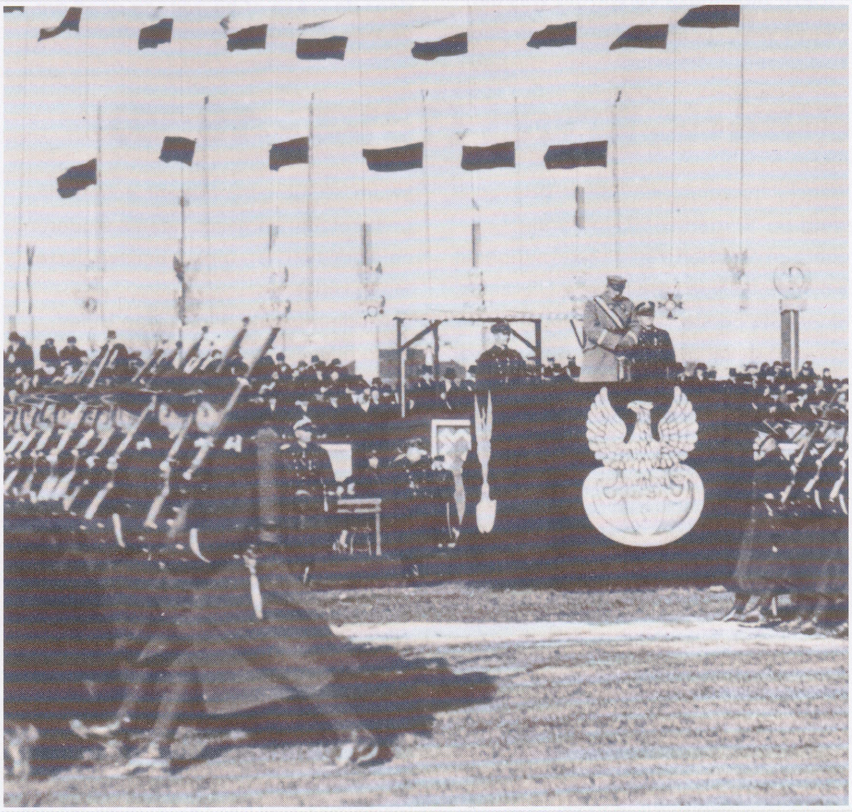

Boven:
Poolse infanteristen paraderen voor maarschalk Pilsudski - op gebied dat voorheen van Duitsland was. De nazi's hadden veel vijanden, maar vooral de Polen haatten ze intens.

Popitz, Johannes (1884 - 1945)

De erudiete Popitz, die in Leipzig geboren werd, was jurist en minister van financiën. Na de Eerste Wereldoorlog adviseerde hij de Weimarregering in het geheim over economische zaken en in 1925 werd hij benoemd tot staatssecretaris. De rechts-conservatieve Popitz had weinig op met de socialistische regering en stond daarom in eerste instantie welwillend tegenover de opkomst van de nazi's. Hij werd zeer gerespecteerd door Hitler, die hem in april 1933 benoemde tot minister van financiën voor Pruisen. In 1937 kreeg hij van Hitler het *Goldenes Parteiabzeichen* - de gouden partijspeld. Popitz had echter niet zo'n hoge dunk van Hitler en zijn minachting sloeg al snel om in verzet en samenzwering. In 1938 diende hij zijn ontslag in vanwege de manier waarop de joden behandeld werden, maar dit ontslag werd niet geaccepteerd. In deze periode kwam hij in contact met Beck en Goerdeler en werd hij actief binnen het verzet.

In 1943 bezocht hij samen met Carl Langbehn Himmler en probeerden ze hem zover te krijgen dat hij een staatsgreep zou steunen en vrede zou sluiten met de geallieerden. Himmler hield dit voor zich en hoewel Langbehn later gearresteerd werd, bleef Popitz tot de aanslag in juli 1944 buiten schot.

Daarna werd hij gearresteerd en door het *Volksgericht* ter dood veroordeeld. Himmler wist hem nog vier maanden in leven te houden, maar uiteindelijk werd hij op 2 februari 1945 in Plötzensee in Berlijn opgehangen.

Zie ook In het Derde Rijk
Nummer 20: Verzet tegen Hitler

Boven:
Johannes Popitz stond in hoog aanzien bij de nazi's, maar dit respect was niet wederzijds.

Positives Christentum

Hoewel de meerderheid van het Duitse volk gelovig was, was het nationaal-socialisme in principe antichristelijk. De leiders van de nazi-partij beseften dat ze de kerk niet openlijk konden afwijzen. Daarom deed Alfred Rosenberg een voorstel dat als punt 24 op het partijprogramma voor 1920 stond: *Positives Christentum* - positief christendom. Dit moest de weg vrijmaken naar een totale afwijzing van de katholieke en protestante kerken. Het doel was het Germaanse ras te zuiveren en het geloof in Christus in overeenstemming te brengen met "de wetten van bloed en bodem". Uiteindelijk moesten de oude heidense Germaanse waarden weer gaan gelden en het geloof in het heldendom in de plaats komen van de symboliek van de kruisdood. Het symbool van het Positieve Christendom was de wereld-bol met de zon. Na 1933 promootte de *Deutsche Glaubensbewegung* het Positieve Christendom.

Boven:
Alfred Rosenberg, de nazi-ideoloog, was verantwoordelijk voor het ontwikkelen van het partijbeleid inzake het op arische leest omvormen van het christendom.

Potempa

Potempa was een dorpje in Opper-Silezië waar vijf SA'ers in augustus 1932 een plaatselijke communist voor de ogen van zijn moeder doodtrapten. Ze werden binnen tien dagen berecht, schuldig verklaard en ter dood veroordeeld door een speciale rechtbank in Beuthen.

Hitler protesteerde tegen deze straf en zwoer ervoor te zorgen dat de SA'ers vrij kwamen. Daarop zette de regering onder Von Papen de straf om in levenslang. Toen de nazi's in maart 1933 aan de macht waren, werden de moordenaars vrijgelaten "omwille van het Rijk."

Potsdamse staatsgreep

De mislukte poging van hogere militaire officieren om de macht te grijpen in januari 1933, vlak voordat Hitler rijkskanselier werd. De generaals maakten zich grote zorgen om het vooruitzicht van een nationaal-socialistische regering. Na het ontslag van generaal Kurt von Schleicher op 28 januari wilden de generaals onder leiding van chef-staf Von Hammerstein de staat van beleg afroepen. Von Schleicher weigerde echter mee te werken en zei dat dit een schending was van zijn ambtseed. De generaals konden ook elders in het leger weinig steun vinden.

'Pour le Sémite'

Hoewel het leven voor joden in nazi-Duitsland afschuwelijk was, kende het ook zijn momenten van zwarte humor. Toen de Duitse joden in 1941 verplicht een gele davidsster op hun kleding moesten gaan dragen, kreeg deze al snel de bijnaam *Pour le Sémite*. Dit was een woordspeling op de *Pour le Mérite,* de Pruisische medaille van emaille, die ook bekend stond als de 'Blaue Max'. Deze medaille werd in 1740 ingesteld door Frederick II en werd de hoogste onderscheiding voor moed in het Keizerrijk.

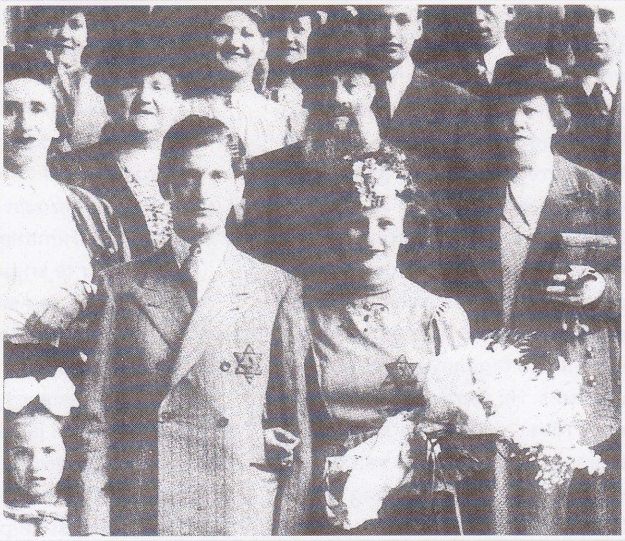

Rechts:
Een bruiloft van Franse joden uit de middenklasse tijdens de oorlog. Ondanks dat deze families er vrij ontspannen uitzien, betekent het feit dat ze de gele davidsster dragen dat dit 1941 of later is en dat velen van hen al snel na het maken van deze foto naar het oosten gedeporteerd zouden worden.

Preussen, August Wilhelm von (1887 – 1949)

Prins August Wilhelm Heinrich Günther von Preussen, door zijn vrienden 'Auwi' genoemd, was naast lid van de koninklijke familie van Hohenzollern ook lid van de nazi-partij. Hij was een van de zes zonen van Kaiser Wilhelm II.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog diende hij als kolonel. Na de afschaffing van de monarchie in Duitsland werd hij ambtenaar. Hij sloot zich in 1927 aan bij de *Stahlhelm* en werd in 1929 lid van de NSDAP en de SA.

Hitler deed zich voor als een vriend van hem en misbruikte het feit dat een prins van Hohenzollern lid was van de NSDAP om andere monarchisten bij de partij te krijgen. Toen de Führer in 1933 aan de macht kwam, werd 'Auwi' minder belangrijk. Ondanks Hitlers tanende interesse bleef prins August trouw aan zijn leider. Hij bleef betrokken bij de partij en de SA. In 1939 was hij opgeklommen tot de rang van *Obergruppenführer* (generaal).

Veel verzetsleiders waren monarchisten, maar zij zochten geen toenadering tot de prins. Zij dachten dat August te zeer een nazi was om zich als hun bondgenoot tegen Hitler te keren. Na de oorlog werd prins August niet als grote oorlogsmisdadiger berecht, maar wegens mindere vergrijpen werd hij wel veroordeeld tot tweeënhalf jaar dwangarbeid.

Onder:
Prins August Wilhelm van Pruisen moest toezien hoe het oorlogstribunaal na de oorlog bovenop zijn gevangenisstraf ook nog eens 40 procent van zijn bezittingen confisqueerde.

Prien, Günther (1909 – 1941)

Zie ook Hitlers oorlogsapparaat
Nummer 1: U-Boote

Onderzeeërkapitein die een van de eerste oorlogshelden van het Derde Rijk werd. In de nacht van 13-14 oktober 1939 voer Prien met de 'Type VII' U-Boot *U-47* de zwaar verdedigde marinebasis van de Royal Navy bij Scapa Flow binnen. Via de smalle Kirk Sound wist hij de mijnenvelden en de anti-onderzeeërnetten te omzeilen en twee torpedo's af te vuren op de HMS *Royal Oak.* Het slagschip zonk binnen vijftien minuten en 24 officieren en 800 manschappen vonden de dood.

Prien wist op vaardige wijze te ontkomen. Hij kreeg het Ridderkruis - als eerste U-Boot-commandant - en zijn bemanningsleden kregen het IJzeren Kruis (tweede klasse).

Prien werkte in de koopvaardij, voordat hij in 1934 bij de *Kriegsmarine* kwam. In 1935 stapte hij over naar de onderzeeërs en ten tijde van het uitbreken van de oorlog voerde hij het bevel over *U-47.* Deze fanatieke nazi was een van de succesvolste Duitse onderzeeërkapiteins. Hij bracht in 18 maanden tijd voor meer dan 180.000 ton aan Britse scheepsruimte tot zinken. In oktober 1940 kreeg hij de Eikenbladeren bij zijn Ridderkruis.

Prien werd in de nacht van 7 op 8 maart 1941 gedood, toen de *U-47* tot zinken werd gebracht door de Britse torpedobootjager HMS *Wolverine.*

Boven:
Günther Prien was een van de grote onderzeeërkapiteins. Hij combineerde de professionaliteit van Otto Kretschmer met de flamboyante persoonlijkheid van Joachim Schepke.

Prinz Albrechtstrasse

De straat in hartje Berlijn waar het hoofdkwartier van de Gestapo lag. In 1933 verhuisde Hermann Goering de Berlijnse politiedienst die communistische activiteiten bestreed naar een in onbruik geraakte school voor de kunsten op Prinz Albrechtstrasse 8. Nadat de Pruisische geheime politie zich tot de Gestapo ontwikkelde, werd het gebouw belangrijker. Na verloop van tijd werd Prinz Albrechtstrasse in het dagelijks taalgebruik een synoniem voor de Gestapo. De nazi's gebruikten dit adres om angst te zaaien onder de bevolking.

Rechtsboven:
Nu de kelders van Prinz Albrechtstrasse 8 door bouwwerkzaamheden zijn blootgelegd, lijkt het niet veel. Maar ruim een halve eeuw geleden weerklonken in deze kleine vertrekken regelmatig de pijnkreten van tegenstanders van het nazi-regime die door de gevreesde Gestapo gemarteld werden.

KMS *Prinz Eugen*

Prinz Eugen was een zware kruiser uit de 'Admiral Hipper'-klasse. Dit schip werd door de mannen van de *Kriegsmarine* als een geluksschip beschouwd. Het was het enige grote Duitse oorlogsschip dat aan het eind van de oorlog nog in de vaart was. Het had de eerste vaart van de Bismarck in mei 1941 overleefd, had deelgenomen aan de uitbraak via het Kanaal in februari 1942 en had in 1945 nog ondersteuning geboden aan de Duitse troepen rond de Baltische Zee.

De Prinz Eugen had bij volle belading een waterverplaatsing van meer dan 19.000 ton. Het schip werd aangedreven door hogedruk-stoomturbines en kon ondanks de onbetrouwbare aandrijving en het korte bereik een snelheid halen van 33 knopen. De 'Hippers' waren voorzien van acht 203-mm kanonnen, twaalf 105-mm kanonnen en 12 stuks 37-mm luchtafweergeschut. Bovendien had de Prinz Eugen drie Arado watervliegtuigen.

In mei 1945 droeg de bemanning het schip in Kopenhagen aan de geallieerden over. Na de oorlog werd het door de Amerikanen in de Stille Oceaan gebruikt als oefendoel voor nucleaire raketten.

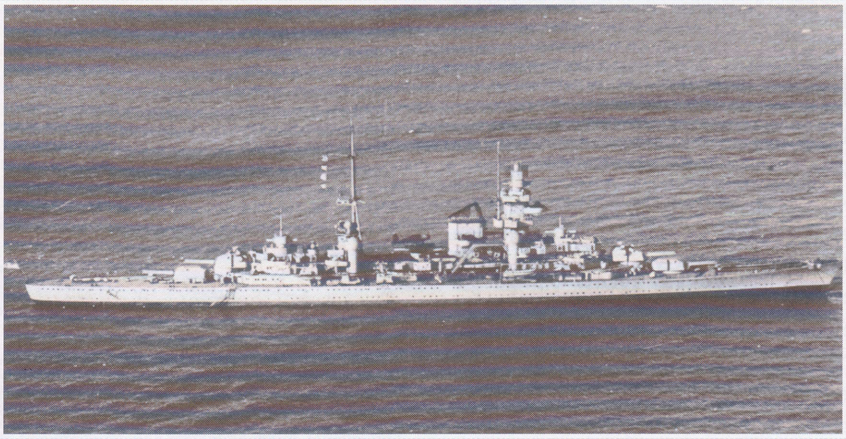

Boven:
De KMS* Prinz Eugen*, die veel groter was dan de Duitsers aanvankelijk wilden toegeven, was de enige slagkruiser in de 'Hipper'-klasse die de oorlog zonder ernstige averij overleefde.

Propaganda-Kompanien (PK's)

Film- en fotografie-eenheden die door Dr. Paul Joseph Goebbels werden opgezet om verslag te doen van de activiteiten van de strijdkrachten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Voor de oorlog had het Ministerie van Propaganda een lijst samengesteld van kandidaten die geschikt waren als oorlogscorrespondent. Via een opleiding van acht weken leerden ze onder andere hoe ze de oorlog moesten verslaan. De foto's werden vanuit Brussel gedistribueerd door het SIPO, maar de namen van de fotografen werden altijd vermeld. In de beginjaren van de oorlog vergezelden de mannen van de PK de Duitse soldaten op al hun campagnes. Ze kwamen terug met prachtige beelden van de schier eindeloze reeks Duitse successen. Vanaf 1943 werd hun werk vrijwel uitsluitend gebruikt voor reportages die het moreel moesten opvijzelen en de Duitse nede-r-lagen moesten verhullen.

Rechts:
De leden van de Propaganda-Kompanien hadden de beste apparatuur ter wereld. Deze cameraman gebruikt een enorme telelens om over het Kanaal een foto te maken van Dover dat bijna 35 km verderop ligt.

Protokolle der Weisen von Zion

Een berucht document dat zogenaamd afkomstig was van een internationale joodse samenzwering die de wereldmacht wilde grijpen. De protocollen waren geschreven door de *Okhrana*, de tsaristische geheime politie en waren gebaseerd op een Frans pamflet uit 1864. De tsaristische geheime politie wilde met deze protocollen de vervolging van joden door de regering rechtvaardigen.

De protocollen zouden een verslag zijn van de vergadering van het Eerste Zionistische Congres in 1897 in Bazel in Zwitserland. De afgevaardigden zouden plannen hebben om grote gebouwen op te blazen in de Europese hoofdsteden, het arische ras uit te roeien en een joodse wereldstaat op te richten. Na de Eerste Wereldoorlog werden de protocollen in alle Europese talen en het Japans, Chinees en Arabisch vertaald en uitgegeven.

In 1921 leverde The London Times het bewijs dat de protocollen vals waren en in 1935 oordeelde ook een Zwitserse rechtbank dat het document een vervalsing was. De nazi's gingen er echter vanuit dat de *Protokolle der Weisen von Zion* echt waren. Ze werden door Hitler geciteerd en Alfred Rosenberg schreef diverse verhandelingen over de joodse samenzwering, die grotendeels gebaseerd waren op de protocollen. Toen de nazi's aan de macht kwamen, werden deze protocollen verplichte literatuur op de Duitse scholen. De protocollen boden immers een rechtvaardiging voor de antisemitische acties van de nazi's.

Boven:
***De vervalste 'Protokolle der Weisen von Zion' waren een bron van inspiratie voor allerlei karikaturen in antisemitische publicaties zoals* Der Stürmer.**

Putsch

Duits woord voor een gewelddadige staatsgreep. In de jaren na het einde van de Eerste Wereldoorlog waren er allerlei opstanden en couppogingen, te beginnen met de muiterij van de marine in Kiel in 1918. De revolutie in Beieren en de Spartakistenopstand van 1918/1919 waren communistische acties. De revolte in Silezië in 1921 betrof etnische Polen.

De term 'Putsch' wordt echter meestal gebruikt voor rechtse acties - zoals de Kapp-Putsch, een poging tot een militaire coup in Berlijn in 1919 en de Hitler-Ludendorff-Putsch van 1923. In 1934 werd Röhm ervan beschuldigd een Putsch voorbereid te hebben. Dit was de aanleiding voor de Nacht van de Lange Messen.

Zie ook In het Derde Rijk
Nummer 12: De nazi's en de jeugd

Boven:
Soldaten en Freikorps-leden gaan op weg tijdens de Kapp-Putsch in 1919. Slechts een klein gedeelte van het leger steunde deze staatsgreep die daarom ook mislukte. Vier jaar later zou Hitler eenzelfde couppoging doen, met nog minder succes. Uiteindelijk kwam hij tot het besef dat de stembus de beste manier was om aan de macht te komen.

Quisling, Vidkun (1887 - 1945)

De naam van Vidkun Abraham Lauritz Jonsson Quisling, de leider van de Noorse fascisten, is onlosmakelijk verbonden met collaboratie. Quisling werd geboren in Fyresdal, Telemarken, ging in 1905 in dienst en werd officier bij de artillerie. Hij verbleef lange tijd in het buitenland als militair attaché en diplomaat. In 1931 werd hij Minister van Oorlog.

Hij trad in 1933 af en richtte de op nazi-leest geschoeide *Nasjonal Samling* (Nationale Eenheidspartij) op. Na de Duitse invasie van 1940 riep hij zichzelf uit tot minister-president. Zijn regime kreeg geen steun en werd vervangen door een Duits bestuur. In februari 1942 werd hij tot minister-president benoemd door Josef Terboven, de rijkscommissaris voor Noorwegen.

Quisling probeerde tevergeefs de kerken en scholen tot het nationaal-socialisme te bekeren. Hij droeg eraan bij dat er bijna 1000 joden naar de vernietigingskampen gestuurd werden. Na de oorlog gaf hij zich over aan de nieuwe Noorse regering. Na zijn berechting werd hij in Oslo op 24 oktober 1945 gefusilleerd.